ՊԱՅՄԱՆՔ

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ համար 10 Մէճիտ.
» » Գաւառաց » 12 »
Վեցամսեայ » Կ. Պոլսոյ » 5 1/2 »
» » Գաւառաց » 6 1/2 »
Եռամսեայ » Կ. Պոլսոյ » 3 »
Օտար Թղթատարով զրկուած 2 1/2 ֆրա.
Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղրշ. երկու անգամի համար 2 ղրշ է. աւելի անգամներու համար զատ սակարկութիւն կը լինի

ՄԱՍԻՍ
ԼՐԱԳԻՐ

40 ՓԱՐԱՅ — ՀԱՆԱՊԱԶՕՐԵԱՅ — 40 ՓԱՐԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՊԱՅՄԱՆՔ

Դուրս գնացած լրագրաց համրու ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ եւ իցէ գրութիւն խմբագիր—Տնօրէնին պիտի ուղղուի Կ. Պոլիս Բիզա փաշա եօգուշը, Շարգ Զարըֆը թիւ 37 Մասիսի գրասենեակը։

Չվճարուած նամակ չընդունուիր։

Զգուած նամակ, յօդուած, եւայլն ետ չեն դարձուիր։

Կ. ՊՈԼԻՍ 4 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Վեհ. Սուլթանը՝ Գուրպան պայրամի առթիւ՝ նորահաստատ Իմթիյազ շքանշանին Ա. աստիճանը շնորհեց բոլոր Օսմ. Նախարարաց և պալատական բարձրաստիճան պաշտօնատարաց, որոց մէջ կը գտնուին գլխաւորաբար կայսերական պալատան ներքինապետ Հաճի Հաֆըզ Զէհրամ աղա, Ա. քարտուղար Ալի Րիզա փաշա, Ա. սենեկապետ Օսմ. պէյ, կայսերական դիւանին Ա. Թարգման Մունիր պէյ և կայսերական պալատան քաղաքական գործոց դիւանին տնօրէն Ահմէտ Ճէլալէտտին պէյ։

Կը հաւաստեն թէ կայսերական կառավարութիւնը մանրամասն յիշատակիր մը պատրաստած է Պաթումի մէջ Ռուսիոյ շինել տուած ամրութեանց վրայ, որոց կարեւորութիւնն հակառակ է Պէրլինի դաշնագրին տառին և ոգւոյն։

Երէկեան Մոնիթէօր Օրիանթալի մէջ կը կարդանք.

«Յայտնի է թէ կայսերական կառավարութիւնն երեսուն տարի առաջ յարքունիս գրաւած էր այն ընդարձակ ապարան, զոր հանգուցեալ Ճէզայիրլի Մկրտիչ Ամիրան շինել տուած էր Եէնի-Քէօյի մէջ։ Կ'իմանանք թէ Վեհ. Սուլթանն Աւստրիոյ Ֆրանչիսկոս Յովսէփ կայսեր ընծայած է զայն, որպէս զի Աւստրօ-Հունգարական դեսպանաց ամարանոց լինի։ Եվգաֆի Նախարարութեան հրաման տրուեցաւ, որպէս զի փոխանցման վերաբերեալ հարկ եղած օրինական ձեւակերպութիւններն կարելի եղածին չափ շուտով կատարուին։ Կը հաւաստեն թէ չէնքը միայն 100,000 Օսմ. ոսկիէն աւելի արժած է Ճէզայիրլի Ամիրային։

«Աւստրիական դեսպան Պ. Գալիչէ յանուն Աւստրիոյ կայսեր՝ արդէն շնորհակալութիւն մատոյց Վեհ. Սուլթանին՝ այս ճշմարտապէս կայսերական ընծային համար»։

Վեհ. Սուլթանը՝ Գուրպան պայրամի առթիւ՝ ներում շնորհեց այն բանտարկելոց, որք իրենց պատժոյն երեք չորրորդը կրած էին արդէն։

Ներքին գործոց Նախարար Բարձր. Խոճէմ փաշա հրաման ղրկեց Տրապիզոնի և Կարնոյ կուսակալաց, որպէս զի յիշեալ երկու քաղաքաց միջեւ գտնուած կառուղւոյն լաւ վիճակի մէջ պահպանման հոգ տանին։ Ներքին գործոց նախարարութիւնն այս կերպով կ'ուզէ դիւրութիւններ տալ Պարսկական կարաւանաց երթեւեկութեան, որք կը կարծուի թէ Պաթումի ճանբան թողլով՝ վերստին Տրապիզոնի ճանբան պիտի բռնեն։

Ժուռնալ տը Քոնսթանթինոբլի մէջ կը կարդանք.

«Կ'երեւի թէ Բէրայի նախորդ ոստիկանապետ Պահրի փաշայի գործը չաբաթ օրը դատարանին առջեւ պիտի բերուի։ Պարտած զրոյցի մը նայելով, վերաքննութեան ատենի եղեռնադատ ճիւղին առջեւ պիտի դատուի եղեր։

«Կը կարծենք գիտնալ թէ Պահրի փաշայի գիրքին պատճառաւ՝ Պետական խորհուրդն է որ այս գործով պիտի զբաղի»։

Ժուռնալ տը Քոնսթանթինոբլ կ'ըսէ թէ Ղազի Ահմէտ Մուխթար փաշայի բազմաթիւ բարեկամաց հասած լուրեր կը հերքեն Բիւթէրի հեռագրական գործակալութեան տուած այն լուրը թէ Ղազի Ահմէտ Մուխթար փաշա յանկարծ հիւանդացած է ծանրապէս։ Վսեմ. փաշան անձնական թեթեւ տկարութիւն մ'ունեցած է թէեւ, բայց ոչ մտահոգութիւն պատճառելու չափ ծանր։

Վեհ. Սուլթանը՝ պայրամի առթիւ՝ միս և հաց բաժնել տուաւ Պէշիկթաշ բնակեալ խղճամ գաղթականաց։

Օսմ. Ծխախոտի ռէժիի ընդհանուր տնօրէն Պ. Համիլթոն Լանկ, որ Սէլանիկ և Գավալա գնացած էր, երէկ մայրաքաղաքս վերադարձաւ։

Արքունի փողերանոցը մինչեւ ցարդ մէկ միլիոն ղրուշի մանր դրամ կտրեց, որ հետեւեալ կերպիւ կը բաժնուի.—400,000 ղրուշի քառորդ մէճիտիէ, 200,000 ղրուշ 2 ղրուշնոց, 150,000 ղրուշի 1 ղրուշնոց և 250,000 ղրուշի 20 փարանոց։ Այս մանր դրամք դեռ շրջաբերութեան չեն հանուած և կ'ըսուի թէ 2 միլիոն ղրուշի մանր դրամ պատրաստուելէն յետոյ շրջաբերութեան պիտի հանուի։

Ադրիանուպոլսոյ պաշտօնական լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Ադրիանուպոլսոյ նահանգին դատական քննիչ Վսեմ. Սարգիս էֆէնտի Աղաբեկեան այժմ պտոյտ մը կ'ընէ զանազան գաւառակաց մէջ, ուր դատական դրութիւնը բարենորոգման պէտք ունի։

Ռուսիոյ շոգենաւական ընկերութեան Աւրախան շոգենաւը նախընթաց օրը Թայգանէն 150 Չէրքէզ գաղթական բերաւ մայրաքաղաքս։

Արդէն ծանուցինք թէ Բ. Դուռը Դանուբի նաւարկութեան վերաբերմամբ Լոնտրայի մէջ կնքեալ դաշնագիրը վաւերացնելու հրաման ղրկած էր Լոնտրայի Օսմ. դեսպան Միւզիւրիւս փաշային։

Անգլիական Սթանտարտ լրագրին տեղեկութեանց նայելով, Բ. Դուռն՝ յիշեալ դաշնագիրը վաւերացուցած ժամանակ՝ Պուլղարիոյ Թողուցած է խառն յանձնախմբին մէջ պատուիրակ մ'անուանելու իրաւունքը, բայց այս պատուիրակ պէտք է որ Բ. Դռնէն ընդունուի, վասն զի խառն յանձնախմբին մէջ Թուրքիոյ չահուց ալ ներկայացուցիչը պիտի լինի և այս մասին իւր հրահանգները Բ. Դռնէն պիտի ստանայ։

Յունական լրագիրք կը ծանուցանեն թէ Սուլիոթիս անուն հրոսակաւոր աւազակապետը ձերբակալուեր է Արթայի մէջ։ Կը կարծուի թէ այս աւազակապետն էր որ վերջին ժամանակներս Ֆլորինա աւանը մտնելով՝ Գայմագամը և վարչական խորհրդոյ անդամոց մի քանին բռնած լեռը տարած էր։ Ինչպէս կը յիշուի, ասոնք ի վերջոյ ազատ թողուեցան, բայց Գայմագամէն, որ սպաննուեցաւ։ Կը հաւաստեն թէ սոյն ձերբակալեալ աւազակապետը կը հրամայէ եղեր այն աւազակախմբին, որ Սէլանիկի մօտ Եվրէնոս զատէ Մէհմէտ փաշան իւր ագարակին մէջ բռնելով լեռը տարած էր։

Կ. Պոլսէն կը գրեն Վիէննայի Նոյէ Ֆրայէ Բրէսէ լրագրին թէ Բ. Դուռը Պուլղարիոյ մէջ իւր գերիշխանութեան իրաւունքները պաշտպանելու համար դիւանագիտական ձեռնարկ մ'ընելու դիտաւորութենէն ետ կեցեր է, որովհետեւ տէրութեանց ոմանց դեսպանները դիտել տուեր են թէ նմանօրինակ ձեռնարկ մ'աւելորդ էր, քանի որ Պէրլինի դաշնագրին տրամադրութիւնները բացորոշ են այս մասին։ Մնաց որ, յարեր են, այս ձեռնարկ անպատեհ պիտի լինի արդի պայմանաց առջեւ։ Միանգամայն հասկցուցեր են Բ. Դրան թէ երբ Պուլղարիոյ մէջ իւր գերիշխանութեան իրաւունքները, որք Պէրլինի դաշնագրով նուիրագործուած են, ճանչցնել տալու հարկ ծագի, Եւրոպական դիւանագիտութեան աջակցութիւնը չիպիտի պակսի իրեն։

Պէրլինէն և Ամսդրտամէն կը ծանուցանեն թէ Ռուսական մեծ փոխառութեան մը նկատմամբ բանակցութիւնք կը լինին, որք սկզբամբ համաձայնութեան մը յանգած են։ Պէրլինի, Ամսդրտամի և Բետրսպուրկի գլխաւոր Պանքաները պիտի մասնակցին սոյն փոխառութեան։ Փոխառութիւնն 100 միլիոն ռուբլի պիտի լինի։

Սթամպուլ լրագիրը կը ծանուցանէ թէ Բանկալթիի (կաթոլիկ) Հայոց վարժարանին դասատուաց մին աշակերտի մը բուռն ապտակ մը զարնելով, այս վերջինը հիւանդացեր և քանի մ'օր վերջը մեռեր է։ Տղուն ծնողքն այժմ դատ բացած են յիշեալ դասատուին դէմ։

Բետրսպուրկէն կը ծանուցանեն թէ շոգենաւական ուղղակի հաղորդակցութիւնք պիտի հաստատուին ի մօտոյ ընդ մէջ Օտեսայի և Ռումանական ու Պուլղարական նաւահանգստաց՝ մինչեւ ի Զիչթով։ Կակարին իշխանին վերաբերեալ շոգենաւք պիտի յատկանան այս երթեւեկութեան և Կալաց, Իպրայիլ, Զէրնովոտա, Սիլիստրէ, Թութրաքան և Ռուսճուք պիտի հանդիպին։

Սոֆիայէն հոկտ. 8 Թուով կը հեռագրեն Եւրոպական լրագրաց թէ Պուլղարիոյ արտաքին գործոց նախարար Պ. Պալապանոֆ՝ Ազգային ժողովոյ մէջ զանազան հարցմանց պատասխանելով՝ յայտարարեր է թէ Թուրքիա մինչեւ 1884՝ Եւրոպական տէրութեանց հետ կնքեալ առեւտրական դաշնագրաց փոփոխումը պահանջած լինելով, Պուլղարիոյ կառավարութիւնը կը կարծէ թէ Պուլղարիոյ համար ժամանակն եկած է առանձին առեւտրական դաշնագրեր կնքել համաձայն իշխանապետութեան շահուց։ Նախարարութիւնը կը յուսայ նաեւ թէ տէրութիւնք յաջորդաբար փոփոխութիւններ պիտի մոցնեն հիւպատոսական իրաւասութեանց վերաբերեալ դաշնագրաց մէջ, և թէ Պուլղարիա կարող պիտի լինի քարանթինայի ինքնօրէն դրութիւն մ'ունենալ։

Վերջին Թղթաբերով եկած Ֆրանսական լրագիրք կը ծանուցանեն թէ Փարիզի Հելլենական դեսպան Մավրոքորտաթոյ իշխանին անդրանիկ որդին Պ. Եորկի Մավրոքորտաթոյ նոր գնուած բէվոլվեր մը քննած ժամանակ, հրազէնը յանկարծ կրակ կ'առնու. չարաշուք դիպուածով մ'այս միջոցին հրազէնին փողն երիտասարդին դէմքին ուղղուած լինելով, գնդակը ճակտին հանդիպեր և չնչասպառ գետին փռեր է երիտասարդը։

Բէրայի լրագիրք կը ծանուցանեն թէ Ֆրանսացի հռչակաւոր ըմբիշ Պ. Տուպլէ և կայսերական պալատան երկու ըմբիշներն՝ Ալիչոյ և Սարը Մէհմէտ, որք ի մօտոյ Եւրոպա երթալով ըմբշամարտութիւն պիտի ընեն, յառաջիկայ ուրբաթ օրը Բէրայի թատրոններէն միոյն մէջ պիտի մրցին։ Ալիչոյ և Սարը Մէհմէտ 100 ական ոսկի պարգեւ կ'առաջարկեն զիրենք պառկեցնող ըմբշին, ինչ ազգէ ալ որ ըլլայ։ Այս ներկայացման մանրամասնութիւններն յետոյ ազդերով պիտի ծանուցուին։ Ըմբշամարտին մասնակցիլ ուզողք պէտք է որ լրագրաց միջոցաւ ծանուցանեն իրենց անունները։

Ականջը խօսի մեր Սեբաստացի քաջասիրտ ըմբիշ Պ. Սիմոնին։

Էնկիւրիէն հոկտ. 4 Թուով կը գրեն Ժուռնալ տը Քոնսթանթինոբլի.

«Ժամանակէ մ'ի վեր աւազակութիւնն սկսաւ այս նահանգին մէջ, որ գէթ մինչեւ ցարդ ազատ էր այս պատուհասէն։ Տեղ տեղ կարկուտ տեղալով մեծ վնասներ կը պատճառէ։ Ընդհատ ջերմ ծագած է։ Նպարեղինաց գիները մեծապէս ինկած են»։

Էրենքէօյի Ղալիպ անուն Թուրք մը յիշեալ գիւղին շրջակայները Բուրդ հովիւ մ'սպաննելով վրան գտնուած գումարը կողոպտեց։ Մարդասպանը Բերայի կողմն անցած լինելով, նախընթաց օրը ձերբակալուեցաւ ոստիկանութեան կողմէ։

Գահիրէէն կը հեռագրեն թէ Խտիւը Գուրպան Պայրամի առթիւ հրամանագիր մը ստորագրած է, որ ընդհանուր ներում կը շնորհէ վերջին ապստամբութեան ժամանակ գործուած ոճիրներուն, ի բաց առեալ գողութիւններն ու մարդասպանութիւններն։ Ուրիշ հրամանագիր մ'ալ Գահիրէի և Աղեքսանդրիոյ դատական յանձնախմբերն և զինուորական ատեանները պիտի լուծէ։ Այսուհետեւ սովորական դատարանները պիտի դատեն ընդհանուր ներման չարժանացող ոճիրները։

Կը ծանուցուի թէ Սուէզի ջրանցքին արտօնատէր Պ. Տը Լէսէբս Լոնտրայի քաղաքապետ Լորտին կողմէ հրաւէր ստացեր է տարեկան կոչունքին ներկայ գտնուելու։ Պ. Տը Լէսէբս ընդուներ է այս հրաւէրն և մտադիր է այս առթիւ երկար բանախօսութիւն մ'ընել թերեւս Սուէզի երկրորդ ջրանցքին խնդրոյն վրայ։

Մադրիտէն կը հեռագրեն թէ Ֆրանսայի պատերազմական գործոց նախարար Թիպոտէն զօրավարին հրաժարումին ընտիր տպաւորութիւն մը յառաջ բերած է բոլոր Սպանիոյ մէջ։

Փարիզէն հոկտ. 5 Թուով կը հեռագրեն թէ Փարիզի Սպանիական դեսպան Պ. Ֆէռնան Նիւնէզ՝ Նախարարապետ Պ. Ժիւլ Ֆէրրիի և արտաքին գործոց նախարար Պ. Շալմէլ Լաքուրի այցելութիւն տալով՝ ծանուցագիր մը յանձներ և սեպտ. 29 ին Սպանիոյ Թագաւորին դէմ եղած Թշնամական ցոյցին հեղինակաց պատժումը պահանջեր է։

Պարսից Շահին գործակալն, որ Գապուլ պիտի երթար, ետ դառնալու հրաման ստացաւ։ Գործակալն Աֆղանստանի մայրաքաղաքը չպիտի մտնէ, այլ Շահին կողմէ տարած ընծայներն Էմիրին զրկելով պիտի շատանայ։ Այս խորհրդութիւն կը վերագրուի այն տեսակցութեան, զոր Ռուսիոյ կայսրն ու Պ. Կլատսթոն ունեցան Քոբէնհակի մէջ։

Բէչթայէն կը գրեն թէ Հունգարիոյ բարձրագոյն ատենին նախագահ՝ Պ. Մաժլայի սպանիչներն ի մահ դատապարտուեր են։

Արդէն ծանուցած ենք թէ ժամանակէ մ'ի վեր Սեւ ծովու մէջ, մանաւանդ Կերչի և Սեւաստաբոլի շրջակայներն յանդուգն ծովասպատակաց խմբեր երեւան ելած էին։ Ռուսական ոստիկանութիւնն ամեն ջանք ի գործ կը դնէր ծովասպատակները գտնելու համար։ Օտեսայի Կազէթը կ'ըսէ թէ մանրախոյզ քննութիւն մը հաստատած է թէ [illegible] մաս ունին այս ծովասպատակութեան մէջ։ Ռուսական Թերթը կը յարէ թէ այս բարձրաստիճան անձանց մին իրողութիւնն իմանալով Կ. Պոլիս փախած է և թէ մայրաքաղաքիս ռուսական դեսպանն հեռագրաւ հրաման առած է ձերբակալել տալու համար զայն։

Ֆար տիւ Պոսֆոր իւր մասնաւոր տեղեկութիւններէն առնլով՝ հետեւեալը կը պատմէ այս խնդրոյն վրայ. «Կ'ըսուի թէ Կերչի անգլիական հիւպատոսը՝ Պ. Վ... գըլուխն է այս ծովասպատակաց խմբին, զոր ինք կազմաւորած է, կ'ըսեն ոմանք, Սեւ ծովու ռուսական նաւատորմին շոգենաւերն ընկղմել տալու համար, իսկ այլք կ'ըսեն թէ պարզապէս ծովասպատակութեան նպատակաւ։ Ինչ որ ալ լինի, իրողութիւնը սա է թէ Պ. Վ... աներեւոյթ եղած է իւր պաշտօնատեղիէն։ Կը հաւաստեն թէ լրտեսի մը միջոցաւ ժամանակին իմանալով որ ռուսական ոստիկանութիւնն պիտի ձերբակալէր զինք, ամենայն փութով առագաստանաւ մը նստեր և հոկտ. 5ին Օտեսա հասեր է, ուր կը յուսար Անգլիա փախչելու առիթ մը գտնել։ Անգլիական հիւպատոսն անճանաչելի լինելու կերպով ծպտեալ էր։ Բայց դժբաղդաբար, ցամաքն ոտք կոխած պահուն Սիմֆէրոբոլի դատական իշխանութեան կողմէ Օտեսա հասած հեռագիր մը կը ծանուցանէր Օտեսայի ոստիկանութեան թէ ծովասպատակաց գլուխն Օտեսա գնացած էր և անյապաղ ձերբակալել կը հրամայէր զայն։ Ոստիկանութիւնն ամեն հնարաւոր եղած խուզարկութիւններն ըրաւ, բայց ի զուր, վասն զի մինչդեռ ոստիկանութեան գործակալներն Օտեսայի զանազան օթեւանաց մէջ խուզարկութիւններ կ'ընէին, Պ. Վ... ծովասպատակաց խմբին անդամներէն միոյն ձեռամբ՝ ինքզինքը մեծ սնտուկի մը մէջ դնել տալով Պոլիս կը ղրկէր Ռուսական շոգենաւով։ Հիւպատոսին ընտանիքն ալ որ նոյնպէս Օտեսա հասած էր, քանի մ'օր յետոյ Օտեսայէն մեկնած է մայրաքաղաքս գալու համար։ Ռուսական իշխանութիւնք գործը մայրաքաղաքիս Ռուսական դեսպանատան հեռագրեր են, որ բանակցութեան մտած է Անգլիոյ դեսպանատան հետ՝ որպէս զի փախստական հիւպատոսը Ռուսիոյ յանձնուի։ Այս ձեռնարկներուն արդիւնքը դեռ յայտնի չէ, բայց զրոյց կայ թէ՝ Անգլիա եթէ չուզէ յանձնել զայն, Պ. Տը Նէլիտոֆ Բ. Դրան պիտի դիմէ և Պ. Վ... ի յանձնումը պիտի պահանջէ։

«Լրագրիս մամուլը դրուած ժամանակ ստոյգ աղբիւրէ կ'իմանանք թէ Ռուսիոյ կառավարութիւնը պաշտօնապէս կ'ամբաստանէ զՊ. Վ... թէ քանի մը նաւապետաց հետ համաձայնած է անոնց խնամոց յանձնուած վաճառները ծովասել տալու և ապահովագրիչ ընկերութիւններէն դրամ կորզելու համար։ Բաց աստի, կ'իմացնեն մեզ թէ հիւպատոսը մայրաքաղաքէս մեկնած է և ուր երթալն յայտնի չէ»։

Քոլէրայի նկատմամբ հրատարակուած վերջին տեղեկագրերը կը ծանուցանեն թէ հոկտ. 13ին Էնէճի և Ասիուլթի գիւղերուն մէջ 10, և հոկտ. 14 ին 18 մարդիկ մեռեր են քոլէրայէն։ Աղեքսանդրիոյ մէջ ոչ ոք մեռեր է քոլէրայէն։

ՀԵՌԱԳԻՐՔ

Այս առտու հասած հեռագիրներ

Լոնտրա 15 հոկտ.

Այս աւուր լրագիրք հեռագիր մը կը հրատարակեն Սայկոնէն, ծանուցանող թէ Հանոյի գրեթէ բոլոր քաղաքաց մէջ, Թոնքինցիք վերջերս ազդագրեր փակցուցած են պատերուն վրայ՝ մահ սպառնալով նոյն քաղաքը գտնուող բոլոր Եւրոպացւոց, ինչպէս նաեւ Մանտարինաց (Չինացի գիտուններ եւ պաշտօնատարներ։)

Քրոնշթատ 15 հոկտ.

Նորէն չատ մը Ոչնչականներ ձերբակալուեցան այս օրերս ի Ռիկա, (հիւսիսային Ռուսիա)։

Փարիզ 15 հոկտ.

Նախարարապետ Պ. Ժիւլ Ֆէրրի բանախօսութիւն մ'ընելով ի Հավր, հաստատեց թէ երկիրն ու կառավարութիւնը կը պարտին ամեն յարաբերութիւն կտրել արմատական (ծայրայեղ հանրապետական) կուսակցութեան հետ։

Հոնկ-Քոնկէն հեռագիր մը կը հաւաստէ թէ Չինական կառավարութիւնն ետ առած է այն զօրքեր, զորս համախմբած էր Թոնքինի սահմանագլխոց վրայ։

Պէրլին 15 հոկտ.

Զիվլինքէն (Բոսնիա) հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ քաղաքին սինակօկային մէջ յանկարծական վրդովում մը ծագելով, 40 մարդ մեռած եւ 30 մարդ վիրաւորուած են։

Պէրլին 15 հոկտ.

Ղազի Մուխթար փաշա կատարելապէս ապաքինելով իւր յանկարծական հիւանդութենէն, եւ յոյժ գոհ լինելով այն քաղաքական այցելութենէն զոր ըրաւ ի Պէրլին, երէկ երեկոյ մեկնեցաւ Վիէննա երթալու համար։

Պիզմարք իշխանը միայն դէպի Ծնունդ պիտի վերադառնայ ի Պէրլին. այդ միջոցին Ֆրիէտրիխսրուհէ պիտի բնակի։ Արտաքին գործոց նախարար Հաձֆէլտ կոմսն արձակուրդով մի քանի չաբաթ ժամանակ պիտի անցունէ ի Քօպլէնձ։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ ծանուցինք թէ Վեհ. Սուլթանը չաբաթ օրը պալատական պաշտօնեայ մը (Մապէյնճի) ղրկած էր Պատրիարքարան՝ Ս. Պատրիարք Հօր առողջական վիճակին վրայ տեղեկութիւն ստանալու համար։

Կը լսենք թէ նոյն երեկոյ Ն. Կ. Վեհափառութիւն Վսեմ. Մավրոեէնի փաշան ալ Խասգիւղ ղրկած է Ամեն. Ներսէս Պատրիարք Հօր հիւանդութեան մասին ճիշդ տեղեկութիւն մ'ստանալու համար։

Երէկեան Խիթըրն Էքսբրէսի մէջ կը կարդանք.

«Կարնոյ Հայ բանտարկելոց գործին մէջ, Կ. Պոլսոյ վճռաբեկ ատեանը՝ Կարնոյ նախադատ ատենին վճիռն հաստատած լինելով, բոլոր Թուղթերն անցեալ չաբթու կայսերական դիւանը ղրկուեցան ի վաւերացումն վճռոյ։ Երէկ կ'ըսուէր թէ վճռոյ խստութիւնը թեթեւցած է վեհապետին գթութեամբ»։

ԽՆԴԻՐ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ

—o—

. . . Տէր եւ Տնօրէն Մ···ի··· պատուական լրագրոյ.

Կը խնդրեմ որ հաճիք ձեր էջերու մէջ հիւրընկալել յետագայ յօդուածս օրուան ազգային կարեւորագոյն խնդրոյն վրայ, յարգելով պարկեշտութեան եւ ուղղամտութեան սահմանին մէջ կարծեաց ազատութիւնն, որուն ջատագով հանդիսացած էք ստէպ, եւ զոր ձեր նիւթական շահուց զոհողն իսկ նուիրագործած էք արդէն։

Հաճեցէք այս առթիւ ընդունիլ խորին մեծարանացս հաւաստիքը։

Գում-Գաբու — Բ. Բ. ՊԱՐՈՅՐ
2 հոկտ. 1883

Ա.

Ազգային Երեսփոխանական Ժողովը կը զբաղի Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութեան կենսական խնդրով, որ՝ կ'ըսեմ առանց կրօնական մոլեռանդութեան՝ Հայ Ազգութեան ու Եկեղեցւոյ գոյութեան խնդիրն է, ո՛չ միայն Ներկային մէջ, այլ և առաւելապէս ապագային համար։ Անհամբերութեամբ կը սպասուէր 1883ի կաթողիկոսական Ցանձնաժողովոյն Տեղեկագիրն, արդիւնք չորս ամսոյ մանրակրկիտ և քրտնաթոր աշխատանաց քանի մը նշանաւոր ազգայիններու։ Եւ ահա Երեսփոխանական Ժողովն երկու երկար և կարեւոր նիստեր նուիրեց այս Տեղեկագրոյ նկատառման։ Ես Երեսփոխան չեմ, բայց այս արգելք մը չէ որ չհետաքրքրիմ կաթողիկոսական խնդրոյն, երբ այնչափ կարեւոր կը դաւանիմ զայն։ Եւ ուրովհետեւ Ազգն ունի Երեսփոխանական, Քաղաքական և Կրօնական Ժողովներ, որք կը վարեն Ազգին գործերն, այս պատճառ մը չէ՛ որ ազգայինք կատարեալ անտարբերութեամբ նկատեն հանրային իրերն ու խնդիրներն, երբ ա՛յնչափ մօտէն վերաբերութիւն ունին իրենց Ազգութեան ու Եկեղեցւոյ պահպանման և ապագայ զարգացմանն հետ։ Ընթերցասէր և բանիմաց Հայ հասարակութիւնը մեծապէս պարտական է Մ···ի···ն, որ աւելի տեղ և խնամ նուիրելով Ազգային Ժողովոյ Նիստերուն նկարագրութեան, զորս անկողմնակալութեամբ և ըստ կարի ամբողջութեամբ կը պատկերացնէ մեր առջեւ, կը նպաստէ ժողովրդեան հոգածութիւնն աւելցնելու ազգային իրաց ու գործոց վրայ։ Այս տեսութեամբ, տարակոյս չունիմ որ Ազգային Ժողովոյ մէջ գոհացուցիչ կարգադրութիւն մը պիտի գտնէ Հայ լրագրապետաց առաջարկն՝ իրենց տեղեկաբերներուն դիրք մը և անհրաժեշտ դիւրութիւններն ընծայելու մասին, որպէս զի աւելի կանոնաւորութիւն ու կատարելութիւն ստանան այդ նկարագրութիւններ, որք, Ժողովոյ պաշտօնական Ատենագրութեանց անման, հետեւեալ օրն իսկ հրատարակուելով ժողովուրդն հետաքրքրելու և հետեւապէս ախորժով կարդացուելու առաւելութիւններն ունին արդէն։ Միւս կողմէ, տարակոյս չունիմ թէ ի՛նչ որ այս ուղղութեամբ որոշեն ու կատարեն Ազգային Ժողովն և Ազգային լրագրութիւնը, պիտի գնահատուի հասարակութեան լրջամիտ մասէն, և թէ այս ալ միջոց մը պիտի լինի տակաւ բառնալու այն ցաւալի անտարբերութիւն, զոր հասարակութեան գրեթէ ամեն դասերը ժամանակէ մ'ի վեր սկսած են ցոյց տալ այն ամեն բանի համար որ ազգային է։

Ես Երեսփոխան չեմ, ըսի. բայց հետամուտ եղած եմ գաղափար մը ունենալու կաթողիկոսական պատուարժան Ցանձնաժողովոյ Տեղեկագրին պարունակութեան և անոր առթիւ ծագած վիճաբանութեան վրայ, մանաւանդ թէ վերոյիշեալ երկու դռնփակ նիստերու նկատմամբ Մ···ի տուած ծանօթութիւններն ալ այս մասին կ'օգնէին ինձ։ Ինչպէս Մ···ի··· կ'ըսէր իւր երէկի (չաբաթ աւուր) թուով, "կաթողիկոսական Ցանձնաժողովն ընտրութեան եղանակ մը առաջարկած էր, որ իւր Նախընթաց Երեսփոխանաց ուշադրութիւնը գրաւելով, որոշուած էր առաջնութիւն տալ մատուցեալ Ծրագրին այս մասին քննութեան։" Ես ալ պիտի հետեւիմ Երեսփոխանութեան ըրած կարգադրութեան, և կաթողիկոսական խնդրոյ քննութեան յատկացեալ ներկայ յօդուածիս մէջ, նախ իմ կարծիքս պիտի յայտնեմ ընտրական այն երկու եղանակաց վրայ, որոց վիճաբանութեամբ կը զբաղի այժմ Ազգային Ժողովը։ Մ···ի··· թէև համառօտ, այլ ամփոփ և ճիշդ կերպիւ յայտնած էր իւր երէկի (չաբաթ աւուր) թըւով թէ ի՛նչ են 1866ի և 1883ի կաթողիկոսական Ցանձնաժողովոց առաջարկած տարբեր եղանակներն ի մասին ընտրութեան Ամենայն Հայոց Հայրապետին, եղանակներ, որոց մին (հինն) 1866ին Ազգ. Ժողովոյ հաւանութեամբ ընդունուելով՝ արդէն ի գործ դրուած է Գէորգ կաթողիկոսի ընտրութեան մասին, և միւսը (Նորը) կ'առաջարկուի ի գործ դնել նոր կաթողիկոսին ընտրութեան առթիւ, որ յառաջիկայ տարւոյ մայիս ամսուն մէջ պիտի կատարի Էջմիածին։

Բ.

Հինն, հաստատուած դրութիւնը պաշտպանութեան չի կարօտիր մինչեւ որ ի պաշտպանութիւն Նոր դրութեան մը մէջ բերուած փաստեր չի գան նշանակել հնոյն թերութիւններն։ Այս տեսութեամբ, անոնք որ նոր եղանակ մը կ'առաջարկեն Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին ընտրութեան՝ պարտաւոր են նախ ցուցնել թէ ի՞նչ պէտք կար մի նոր եղանակի ընդունելութեան, քան թէ փաստեր պահանջել ի պաշտպանութիւն 1866ի եղանակին։ Այդ պէտք, որչափ կ'իմանամ ես, դեռ չէ կրցած ապացուցուիլ։ Եթէ բնաւ նոր առաջարկ մը չի ներկայանար, Թուրքիոյ Հայք ունէին Օրէնք մը, որոյ համեմատ պիտի մասնակցէին կաթողիկոսին ընտրութեան։ Այդ Օրէնք է, մի կողմէ, Սահմանադրութիւնն, որ Ազգ. Ժողովոյ կը վերապահէ մասնակցիլ կաթողիկոսին ընտրութեան ի դիմաց Թուրքիաբնակ Հայոց, որոց օրինաւոր ներկայացուցիչն է, և միւս կողմէ, 66ի կաթողիկոսական Ցանձնաժողովոյ Ծրագիրն, որ Ազգ. Ժողովէն ընդունուելով, Օրէնքի ոյժ ստացած է բնականապէս, և որ, հիմ բռնելով Սահմանադրութիւնն, որոշած է այդ մասնակցութեան մանրամասնութիւններն։ Արդ, երբ Ազգն ունի արդէն օրէնք մը, զայն բառնալու կամ փոփոխելու համար շատ զօրաւոր պատճառներ, համոզիչ նկատումներ հարկաւոր են. բայց այսպիսի պատճառներ ու նկատումներ ճիշդ այն բաներն են զորս, ինչպէս կ'իմանամ, Ցանձնաժողովը չէ կրցած կամ տակաւին չէ ուզած ներկայել Ազգ. Երեսփոխանաց ուշադրութեան։ Ուստի, դժուարութիւն չունիմ հաւատ ընծայելու Մ···ի··· այն դիտողութեան թէ. "Ժողովոյն ընդհանուր տրամադրութենէն այնպէս կը թուէր, որ եթէ քուէարկութիւնն անմիջապէս տեղի ունենար, 66ի կաթողիկոսական ընտրութեան եղանակը չփոխել ուզող Երեսփոխանք մեծամասնութիւն պիտի կազմէին։"

Որչափ կրցած եմ ստուգել, անոնք որ Ցանձնաժողովոյն առաջարկած Նոր եղանակը կը ջատագովեն, սա փաստերը մէջ կը բերեն գլխաւորապէս. — "Ամեն կերպիւ բաղձալի է որ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութիւնն իւր Նախկին բուն ազգային դրութեան վերադառնայ. արդ, ի հնումն ժողովրդեան ուղղակի մասնակցութեամբ կ'ընտրուէր կաթողիկոսն. ուստի, Ներկային մէջ եւս այնպէս հարկ է ընենք, գաւառաբնակ Հայոց ուղղակի մասնակցութիւն մը տալով ընտրութեան մէջ. և ընտրութիւնն իրական լինելու համար, պէտք է որ ժողովրդեան իսկական թիւն ի հաշիւ առնունք։ Ասոր ծագում կ'առնու՝ գաւառաբնակ Հայոց ալ քուէներն ստանալու, և երկու սեռէ 10,000 Հայոց 2 քուէ տալու առաջարկը, զոր Ցանձնաժողովը կը բերէ Ազգային Ժողովոյ։ Բաց աստի, յոյժ փափաքելի է որ համայն Հայոց Ազգին վերաբերող այնպիսի մի կենսական խնդրոյ առթիւ, որպէս է Էջմիածնի կաթողիկոսին ընտրութիւնը, բոլոր Ազգը շարժման մէջ դնենք։ Պէտք է որ Հայ ժողովուրդը վարժեցնենք իւր Ներքին գործերն ինք տնօրինելու, իւր Եկեղեցւոյն տէր կանգնելու։ Հետեւաբար, ժողովրդային ընտրութիւն մը Նախընտրելի է այն պատճառաւ թէ ժողովուրդն ուղղակի կը հետաքրքրէ այս մեծ խնդրոյ մասին, և երբ ընտրուած կաթողիկոսն այնչափ արժանաւոր ոք չը լինի, կարող կը լինինք ըսելու թէ Ազգն ինք այդպէս ուզեց և ըրաւ։ Եւ ի՞նչ իրաւունք ունինք գաւառացի Հայերն անկարող նկատելու այս կաթողիկոսական ընտրութիւնը կատարելու. եթէ անոնք գէշ ընտրութիւն կ'ընեն, միթէ Ազգային Ժողովը գէշ ընտրութիւններ չէ՞ ըրած. եթէ անոնք կաշառքի, երկիւղի և կողմնակցութեան ազդեցութիւնները կը կրեն, միթէ Ազգային Ժողովը բոլորովին անկողմնակալ, անխալ և անապականելի մարմի՞ն մ'է։ Բայց և այնպէս, մեք Ազգային Երեսփոխանական Ժողովը չենք զրկեր իւր մասնակցութեան իրաւունքէն. զի որպէս կ'երեւի մեր Ծրագրէն, գաւառաց քուէներն Ազգային Ժողովոյ պիտի հաղորդուին, որ պիտի կատարէ վերջնական ընտրութիւնն ի դիմաց Թուրքիաբնակ Հայոց։ Պէտք է նկատել միանգամայն թէ մեր առաջարկ աւելի համաձայն է Պալաժենեային, որոյ վրայ պնդել որոշած է ռուս կառավարութիւնն, ինչպէս մայրաքաղաքիս ռուսական դեսպանին յայտարարած է յետ վերադառնալոյ Աղեքսանդր Գ. կայսեր թագադրութեան հանդէսէն։ Ուստի և ներկայ եղանակն աւելի դիւրաւ կրնայ ընդունուիլ ռուս կառավարութենէն։"

Գ.

Ներուի մեզ՝ յայտնել թէ այս ամեն փաստեր անբաւական եղած են զմեզ համոզելու թէ հարկ է թողուլ 1866ի կաթողիկոսական ընտրութեան եղանակն, և ընդունիլ Ազգային Ժողովոյն առաջարկուած նոր եղանակն. և ահա ո՛րպիսի նկատումներու վրայ հիմնեալ է՛ համոզուելու մասին մեր անկարողութիւն. —

1. Ցիրաւի փափաքելի է որ Ամենայն Հայոց Հայրապետութիւնն իւր Նախկին բուն ազգային դրութեան վերածենք։ Բայց մեր Նախնի կաթողիկոսաց ընտրութեան եղանակներուն մէջ՝ միօրինակ կանոնի մը տեղ՝ անհուն զանազանութիւններ եւեթ կը գտնենք, և չենք կրնար ըսել թէ Հայ ժողովուրդը միշտ կամ ստէպ ուղղակի կը մասնակցէր այդ ընտրութեան, որ առաւելապէս կ'որոշուէր թագաւորին կամ օրուան իշխանին, եպիսկոպոսաց և վարդապետաց դասուն և Նախարարաց և այլ կարգ մը աշխարհական մեծամեծաց կամքովն, որուն կը համակերպէր ժողովուրդը։ Կաթողիկոսի ընտրութեան աւելի կամ նուազ մասնակցող ժողովուրդն ալ՝ Էջմիածնի կամ այլ կաթողիկոսանիստ կեդրոնի ամենամօտ գտնուող Հայ բնակիչներէ կը բաղկանար։ Ուրեմն, ճիշդ չէ՛ ըսել թէ նախկին Հայրապետաց ընտրութիւնն ամեն հայաբնակ գաւառաց ժողովրդեան ուղղակի մասնակցութեամբ կը կատարուէր։ Ուրախ կը լինինք եթէ այդպէս կարծող պատմագէտներ հաճին Ազգային Եկեղեցական Պատմութենէն միօրինակ կամ քիչ բացառութիւններ միայն ունեցող այդպիսի կանոն մը դնել մեր առջեւ։

2. Ընտրութիւնն իրական ընելու համար ժողովրդեան իսկական թիւն հիմ բռնել գէշ գաղափար մը չէ, բայց անգործադրելի է, և նիւթական տեսութեամբ ինչ ինչ անպատեհութիւններ ալ կը ներկայէ։ Այդ գաղափար կ'ենթադրէ ունենալ ժողովրդեան աւելի կամ նուազ ճիշդ մարդահամարն, որ գոյութիւն չունի դեռ։ Եւրոպական այս մեծ մայրաքաղաքին իսկ ճիշդ մարդահամարը չունինք տակաւին, և Հայ մը մարդահամարի վերաբերեալ գործոց ու խնդրոց վերջին ծայր անընտել վերացական մէկը պէտք է լինի առաջարկելու համար որ գաւառաց մէջ 10,000ական Հայոց խմբեր գտնուին և որոշուին՝ երկերկու քուէ տալու համար։ Ուրիշ բան է եթէ առաջարկուի թէ կաթողիկոսին ընտրութիւնն սպասցուի մէն մի գաւառի և գաւառակի Հայ ժողովրդեան ճիշդ թիւերը գտնելու գործողութեան։ Այս պայմանաւ ընտրելի ապագայ կաթողիկոսն իւր առաջին պատարագն ստուգապէս կրնայ մատուցանել . . . Ծռաղատկին։

Պէտք է մանաւանդ յիշել թէ շատ ժամանակ չունինք սպասելու, և թէ մեզ հարկաւոր է գործնական և կարճ մի եղանակ ընտրութեան։

3. Ամեն սահմանադրական ազգի մէջ, ժողովուրդն ըստ բաւականին մասնակցած կը լինի հանրային գործոց՝ ընտրելով իւր երեսփոխաններ, որք իբրեւ իւր ներկայացուցիչներ, կը վարեն հանրային գործերը, կամ կը հսկեն անոնց վրայ, և կը կատարեն պէտք եղած ընտրութիւններն։ Եթէ մեք սահմանադրական ազգ մը չլինէինք, ի բացակայութեան ժողովրդեան կամքը ներկայացնող որ և է կազմակերպութեան՝ հասկնալի էր ուղղակի ժողովրդեան դիմել կաթողիկոսին ընտրութիւնը կատարելու համար։ Բայց մեք սահմանադրական ազգ մ'ենք, — թէեւ բարեբախտաբար՝ ո՛չ ռամկավարական, — և իբր քառորդ դարէ ի վեր Թուրքիաբնակ Հայ ժողովուրդն Ազգ. Երեսփոխանական ժողովոյն պաշտօն յանձնած է իւր կողմէ կատարելու կաթողիկոսական ընտրութիւնը։

4. Կաթողիկոսին ընտրութեան համար ժողովրդեան դիմելու մասին եղած առաջարկը կ'ենթադրէ թէ կա՛մ իսկապէս ժողովրդային ընտրութիւն կ'ուզուի, որուն եւրոպական բառով կ'ըսենք բլեպիսիդ, կա՛մ ընտրութիւն ի ձեռն Գաւառական Երեսփոխանական Ժողովոց։ Արդ, միթէ բլեպիսիդներու արդիւնքը լաւագո՞յն ընտրութիւնք են։ Մեք որ այնչափ կը փափաքինք արժանաւորագոյն եկեղեցական մը կոչել Ամենայն Հայոց Հայրապետական Աթոռին, ի՞նչպէս կրնանք վստահիլ հայկական բլեպիսիդ մը։ Էր չենք յիշեր թէ եւրոպական շատ աւելի քաղաքակրթուած ազգաց մէջ իսկ բլեպիսիդները ցարդ գոհացուցիչ արդիւնք չեն տուած։ Նաբոլէոն Գ. կայսրը, բլեպիսիդ մը կատարել տալով, եօթն միլիոն քուէ ստացաւ իբրեւ հաւանող այնպիսի աշխարհավարութեան մը, որ մի քանի ամիս յետոյ, Սըտանի պարտութեան տակ թաղուելէն ետքը, դատապարտուեցաւ մի և նոյն ժողովրդէն, որ, առաջնորդութեամբ Բարիզի, Հանրապետութեան յարեցաւ։ Այս տեսակ խնդրոց մէջ, ժողովրդեան կրթուած, զարգացած դասուն կարծիքն ու ընտրութիւնը պէտք է փնտռել, և առաւելապէս մայրաքաղաքաց կարծիքը։ Տարակոյս չի կայ թէ ի հնումն ալ Ազգին ո՛չ թէ ամբողջութիւնն, այլ նիւթական թէ բարոյական դիրքով ու արժանեօք մեկ ընտրեալ մասը կը կատարէր Հայրապետական ընտրութիւնն։

Իսկ եթէ հայաբնակ գաւառաց տեղական Երեսփոխանական Ժողովոց ձեռամբ կատարել տալ կ'ուզուի ընտրութիւնն, ապա ուրեմն դարձեալ Երեսփոխանական դրութեան մը կը դիմուի, և ո՛չ թէ բուն ժողովրդեան։ Բայց յայնժամ է՞ր չենք հաւանիր որ ի դիմաց Թուրքիաբնակ Հայոց միայն Ազգային Ժողովը կատարէ ընտրութիւնը, քանի որ սա ոչ այլ ինչ է բայց եթէ Երեսփոխանական դրութեան կատարելագոյն ներկայացուցիչն առ մեզ։ Բաց աստի, մէն մի գաւառի Երեսփ. Ժողովն արդէն ընտրած է Երեսփոխան մը կեդրոնական Ազգային Երեսփոխանական Ժողովոյ համար, որով ներկայացեալ է այս վերջնոյն մէջ, և մէն մի գաւառի Երեսփոխանական Ժողովն երբ իւր ներկայացուցիչը կը ղրկէ յԱզգային Ժողով, ըստ Սահմանադրութեան պաշտօն կը յանձնէ անոր նաեւ իւր կողմէ կատարելու Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին ընտրութիւնը։

5. Գալով Պալաժենեայի համաձայնելու և ռուս կառավարութեան կողմէ առարկութեան մը առաջքն առնելու խորհրդոյն, կ'ըսենք. Մեք հանգուցեալ Գէորգ կաթողիկոսն ընտրեցինք 66ի Ցանձնաժողովոյն առաջարկին համեմատ, այսինքն ուղղակի Ազգային Ժողովոյ ձեռամբ, և ռուս կառավարութիւնն այս եղանակին դէմ չըբողոքեց, դէթ ձեւապէս որ եւ է բողոքագիր չկայ ազգային տարեգրութեանց մէջ։ Արդ, ներկայ Ցանձնաժողովը կրնա՞յ ապահովել զմեզ թէ իւր առաջարկած Նոր դրութեան համար ռուս կառավարութեան հաւանութիւնն ստացած է։ Պատշաճաւոր իշխանութեանց հետ բանակցութիւնք եղած և նպաստաւոր պատասխան մը ստացուա՞ծ է թէ այս առաջարկեալ նոր դրութիւնն առաւել ընդունելի պիտի լինի։ Ցանձնաժողովոյ ներկայացուցիչք առ այս կը պատասխանեն "Ո՛չ"։ Ապա ուրեմն է՞ր թողունք դրութիւն մը, որ 17 տարւոյ նուիրագործում ունի, և ընդունինք ուրիշ դրութիւն մը, որ ո՛չ մեր Սահմանադրութեան վրայ հիմնեալ է, ո՛չ սովորութեան վրայ, ո՛չ ալ Պալաժենեայի կամ Ռուսահայոց գործելու եղանակին վրայ։

6. Եթէ երբեք ռուս կառավարութիւնը կ'ընդդիմանայ մեր ընտրութեան եղանակին, միակ պատճառն այն է թէ մեք զայն Սահմանադրութեան համաձայն կը կատարենք, — որ Ջարին կառավարութեան հաճելի դրութիւն մը չէ, — ըստ որում Երեսփոխանական ժողովն, որ այդ Սահմանադրութենէ կ'առնու իւր ծագումն կը մասնակցի ընտրութեան։ Բայց եթէ ռուս կառավարութիւնն ուզէ այս տեսութեամբ ընդդիմութիւն յարուցանել, առաջարկեալ նոր եղանակն եւս անընդունելի պիտի լինի իրեն, քանի որ աղոր մէջ եւս ապահովուած է Երեսփոխանական Ժողովոյ մասնակցութիւնը։

7. Բայց վերջապէս, ազգային թէ իրաւաբանական տեսակէտով, Թուրքիոյ Հայք պարտաւոր չեն իրենց կատարելիք ընտրութիւնը համաձայնեցնելու օտար կառավարութեան մը կամաց ու քմաց. զի օտար կառավարութիւն մը, ո՛վ որ լինի այն, չկրնար օրէնք տալ Թուրքիոյ Հայոց։ Ռուս կառավարութիւնը, նիւթական ոյժի վրայ կրթնած, կարող է իւր ուզած օրէնքը տալ իւր Հայ հպատակաց. բայց Թուրքիոյ Հայոց մասին այսպէս չէ։ Ուստի, ասոնք արտօնութիւն ունին և պարտաւոր իսկ են իրենց Հայրապետին ընտրութեան մասնակցելու այն եղանակաւ միայն զոր ամենէն աւելի համաձայն գտնեն իրենց ազգային և եկեղեցական շահուց։

8. Առաջարկեալ նոր եղանակին մէջ ճշդուած է Ռուսահայոց ալ մասնակցութեան եղանակն, որ լրացուցիչ մասն է Ծրագրին։ Արդ, ինչպէս ռուս կառավարութիւնը չկրնար այս մասին օրէնք տալ մեզ, մեք ալ չենք կրնար օրէնք տալ ռուսահպատակ Հայոց։ Ընտրութեան եղանակը պէտք է վերաբերի միայն Թուրքիոյ Հայոց մասնակցութեան, որպէս էր 66ի Ծրագիրը։

9. Պէտք է նկատել նաեւ թէ փափաքելի չէ ամենեւին որ մեք ամեն կաթողիկոսական ընտրութեան առթիւ օրէնք փոխենք։ Այս բան ապագայն անստուգութեան մէջ կը թողու, որ փոքր վտանգ չէ։ Պէտք է որ օրէնք մ'ունենանք, և միօրինակապէս անոր հետեւինք, որպէս զի ի հարկին կարենանք ըսել թէ Թուրքիոյ Հայք իրենց արդէն ունեցած օրէնքին համեմատ կը վարուին։ Արդ, այդ օրէնքը մեք ունինք Սահմանադրութեան հաստատութենէն ի վեր, օրէնք՝ որ նուիրագործուած է Գէորգ կաթողիկոսի ընտրութեամբն։ Եթէ թողունք այս օրէնքը, և առաջարկեալ նոր եղանակն ընդունինք, օդին մէջ կը մնանք, զուրկ որ և է կռուանէ։ Օրինակի համար, եթէ ընդունինք առաջարկեալ եղանակն և ըստ այնմ կատարենք նոր կաթողիկոսին ընտրութիւնն, և ռուս քաղաքագիտութիւնն, որ քաջ գիտէ հակառակորդին տկար կողմերն, եթէ մտաբերէ առարկութիւն յարուցանել մեր ընտրութեան եղանակին դէմ և չընդունիլ զայն, ի՞նչ բան մեզ յենակէտ պիտի բռնենք, ջատագովելու համար զայս Նոր եղանակ. — Սահմանադրութի՞ւնն, այսինքն մեր տիրող Օրէնքը, զոր ոտնակոխ ըրած պիտի լինինք՝ 10,000 հոգւոյ խումբերը թեմերու տեղ դնելով և Գաւառական ժողովներն՝ Ազգ. Ժողովոյ տեղ. սովորութի՞ւնն, որուն հակառակ վարուած պիտի լինինք. եկեղեցական օրէ՞նքն, յորմէ գոհացուցիչ փաստ չի պիտի կրնանք գտնել, կամ թէ Պալաժենեա՞ն, որուն նմանապէս հակառակ է Ազգ. Ժողովոյ կողմէ որ և է կերպ մասնակցութիւն. — Մինչդեռ 66ի ընտրական եղանակն իւր ետեւ ունի գէթ մեր Սահմանադրութիւնը, զոր յայտնապէս չի կրնար մերժել ո՛չ մէկ օտար կառավարութիւն, ինչպէս նաեւ արդէն կատարեալ իրողութիւն մը լինելու գնահատելի առաւելութիւնը։

Այս ամեն նկատողութեամբք, մեք, մեր մասին, չենք հաւանիր լքանելու ընտրական այնպիսի դրութիւն մը, որ հիմնեալ է ամբողջովին մեր Սահմանադրութեան վրայ, և այդպէս կից մը տալու մեր Սահմանադրութեան։ Մեք չենք հաւանիր լքանելու այնպիսի դրութիւն մը, որ արդէն օրինական ոյժ ունի, նաեւ տասն և եօթն տարւոյ հաստատութիւն մը, և որ ըստ ամենայնի կ'ապահովէ մեր աշխարհական թէ եկեղեցական դասուց մասնակցութիւնն, և մեր Ազգին ու Եկեղեցւոյ շահերը։ Չենք հաւանիր թողելու այդպիսի դրութիւն մը, և, առաջարկեալ նոր եղանակն ընդունելով, զմեզ անստուգութեան, անգործնականութեան և վերացականութեան անապահով ընագաւառաց մէջ նետելու հոգւով ու մարմնով։

Բ. Բ. ՊԱՐՈՅՐ

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

—=—

"Ժողովրդեան մը հարստութիւնն իւր երկրագործութեան զարգացումովը կը չափուի"

(Շարունակութիւն եւ վերջ)

6. Երկրագործութեան յառաջդիմութիւնը կառավարութիւնը կը հարստացնէ.

Ըստ քաղաքագիտաց ժողովրդեան հարստութիւնն և կառավարութեան հարստութիւնն միեւնոյն նշանակութիւնն ունին, և քանի որ ցուցուցինք թէ ժողովրդեան հարստութիւնն իւր երկրագործութենէն կախեալ է, ուրեմն կրնանք հետեւցնել թէ կառավարութեան հարստութիւնն ալ երկրագործութեան հարստութեան համեմատական է։ Պարզենք ըսածնիս.

Կառավարութեան հարստութիւնն և դրամն իւր ժողովուրդէն հաւաքած տուրքերու գումարով կազմուած է. ամէն երկրի մէջ տուրքերն ժողովրդեան անձնական հարստութեան համեմատական են. արդ, որչափ որ մի անհատ հարուստ ըլլայ ա՛յնչափ պարտի վճարել և կառավարութիւնն այնչափ աւելի կ'ստանայ, և քանի որ ամեն մէկ անհատի հարստութիւնն երկրին երկրագործութենէն կախեալ է, ուրեմն տրոց քանակութիւնն անկէ կը հետեւի. ուստի, եթէ կառավարութիւնն կ'ուզէ հարստանալ, կ'ուզէ առատ տուրք հաւաքել, պարտի երկրին երկրագործութիւնն ծաղկեցնել։

Միջին դարերու մէջ և դժբաղդաբար նոյն իսկ այս վերջի ժամանակներն, խել մը կառավարութիւններ առանց խնդիրն ի հիմանց խորհելու, ծանր տուրքեր բարձան ժողովրդեան վրայ, երազելով որ նոքա պիտի կարողանան կառավարութեան գանձ լեցնել. այս միջոցին աղետալի ելքն ձեզ ծանօթ ըլլալով, չեմ ուզեր պարզել։

Տաճկաստանի ժողովուրդը կը գանգատի իւր տրոց ծանրութեանը համար. այլ թող բաղդատեն Եւրոպայի երկիրներու տրոց հետ, և այն ատեն պիտի տեսնեն որ նոքա կրկինն և եռապատիկն կը վճարեն և ամենայն դիւրութեամբ, իսկ Տաճկաստանցին չէ կարող վճարել իւր փոքրիկ գումարն, եւ եթէ այսպէս շարունակուի, մի քանի տարիէն չի պիտի կարողանայ նորա կէսն իսկ վճարել, սորա պատճառն իւր աղքատութիւնն է եւ երկրագործութեան յետամնացութիւնը. ժողովուրդն փոխանակ տուրքերու նուազումն խնդրելու, թող աղաղակէ "ծաղկեցուցէ՛ք երկրագործութիւնն և կեցէ՛ք զմեզ"։ Այս միջոցաւ միայն ժողովուրդն կրնայ հարստանալ և հետեւաբար կառավարութիւնն ղերծել իւր պարտքերէն և զօրացընել զայն։

Կամաց հակառակ մերթ ընդ մերթ քաղաքական խնդրոց մէջ կը մտնեմ. ներողութիւն կը խնդրեմ ընթերցողներէս. քաղաքականութիւն և երկրագործութիւն իրարու սերտ բարեկամներ են։

7. Ինչպէ՞ս ժողովրդեան բազմամարդութիւնն երկրագործութեան բարգաւաճման համեմատական է։

Այս մասին չեմ ուզեր կենդանոյն բնախօսութեան դիմել եւ անկէ ապացոյցներ յուսալ, որ թէեւ պէտ չի պիտի զլանայ, սակայն երկար և յաւերու անհասկնալի պիտի լինի. այս մասին պիտի խնդրեմ ազնիւ ընթերցողներէս, զանազան երկիրներու տարածութեան համեմատական բնակչաց թիւերն պարունակող ցուցակի մը վրայ ակնարկ մը նետել. պիտի տեսնէք որ տարբեր երկիրներու մէջ մի քառակուսի քիլօմէթր տարածութիւն գրաւող ժողովրդեան թիւն, խիստ տարբեր է. ոմանք միջին հաշուով մի քառակուսի քիլօմէթրի վրայ 200 բնակիչ կը պարունակեն, այլք միայն 1 կամ 2. այս երկու ծայրայեղ թիւերու միջին թիւերն կը գտնուին, և հետեւաբար կարող եմք իրենց բազմամարդութիւնն կարգով շարել, և պիտի նշանակեք որ իրենց երկրագործութեան բարգաւաճման կարգովը շարուած են. որովհետեւ որչափ որ երկրագործութիւնը ծաղկած է երկրի մը մէջ այնչափ ալ բնակչաց թիւն համեմատաբար ստուար է, մի և նոյն տարածութեան վրայ։ Այս ճշմարտութեան ընտիր օրինակ մը կրնայ համարուիլ Ամերիկայ, որոյ կոյս հողերու մշակութիւն կարի իմն բազմապատկեց իւր բնակչաց թիւն, և երթալով կը բազմապատկուի մեծ արագութեամբ, առանց հաշուելու գաղթականաց թիւն։

Բայց օրինակներ փնտռելու համար հեռուն երթալու չէ. Հայաստան և համայն Ասիա. Ասիա մեզ այս մասին խիստ ընտիր օրինակներ են։ Արդէն ըսինք թէ այս երկիր երբեմն այժմեան տասնապատիկ ժողովուրդ կը սնուցանէր իւր ծոցն. պատմութիւնը մեզ կը հաստատէ այս խիտ բնակչաց երկրագործութեան պարապումն և յառաջդիմութիւնն. բայց պատերազմներ, ագիտութիւն, ծուլութիւն՝ արօրն անգործութեան ենթարկեցին, և այսպէս այս նուիրական արհեստի յետադիմութեամբ ժողովուրդն երթալով նուազեցաւ, և պիտի նուազի՝ եթէ երբէք երկրագործութեան ծաւալման և յառաջդիմութեան ճիգ չթափեմք։

Տիեզերական պատմութեան դիտելով նա մեզ պիտի ուսուցանէ թէ Բաբելոն, Յունաստան, Հռոմ, Հագարացիք և Սպանիա՝ երբեմն ծաղկեալ և աշխարհի տէր էին իրենց երկրի մշակութեամբ և կենդանիներով ճոխ եղած ատեն. բայց յետոյ անխնամ մշակութիւն և հողի անբերութիւն տեղի տուաւ այս ազգերու տկարացման և ազդեցութեան ոչնչանալուն։ Չեմ ուզեր այս մասին մանրամասնութեան մէջ մտնել որ զմեզ երկարաբանութեան կը մատնէ։

Կարծեմ կարողացայ հասկցնել թէ երկրագործութիւնն հզօր ազդեցութիւն կրնայ ունենալ ժողովրդեան մը բարգաւաճման մասին. այս ճշմարտութիւններ թէպէտ դանդաղաբար բայց ի հիմանց կ'ազդեն, որպէս մեզ կ'ապացուցանէ պատմութիւնը։

Իմ այսքան ընդարձակօրէն գրելուս միակ պատճառն ոչ այլ ինչ է բայց միայն ամեն դասի հայրենակցացս դիւրահասկնալի լինելու փափաքս։

Թող ներուի ինձ ուրեմն այսպիսի մի բարեմտութեամբ գործած լեզուական թերութեանցս։ Տեսանք ներկայիս երկրագործութեան կարեւորութիւնը. — պիտի քննեմ յաջորդ անգամ հմուտ երկրագործներ պատրաստելու համար հարկ եղած դաստիարակութիւնն։

Ն. ՏԱՂԱՒԱՐԵԱՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

—o—

Դաւրէժ, 27 օգոստ. 83.

Այս միջոցիս շատ հետաքրքիր եւ բանիմաց Եւրոպացիներ հարց ու խնդիր են լինում Հայերից իմանալու համար թէ Հայոց ընդհանուր կաթողիկոսն ի՞նչպէս եւ ո՞ւր է ընտրվում, որո՞նք են ընտրելի եպիսկոպոսունք, առհասարակ քանի՞ եպիսկոպոսներ եւ քանի՞ վիճակներ կան բովանդակ Հայոց մէջ եւ թէ կաթողիկոսական ընտրութիւնն ի՞նչ ձեւով է լինում, քանի՞ օր կամ քանի՞ շաբաթ է տեւում այդ ընտրութիւնն եւ այլն։ Նրանք կարծել են, որ մեր կաթողիկոսական ընտրութիւնն էլ Հռովմայ պապի կոնկլաւի ձեւն ունէ, որ մեծածախ, երկարատեւ եւ չքեղ հանդիսակատարութեամբ տեղի է ունենում Քվիրինալի բազմապարունակ պալատում։ Այս վերջերում, մի եւրոպական լրագրի թղթակից՝ ինձանից գրեթէ մի եւ նոյն հարցմունքներն առաւ նամակով՝ աւելի հանգամանօրէն։ Հասկանալի է որ իմ նրան տուած պատասխանը խիստ կցկտուր պէտք է լինէր, որովհետեւ բացի այդ կէտերից մի քանիսը, մնացորդն ո՞ր ազգային վիճակագրութիւնից պէտք է քաղէի, ո՞ր կանոնագրութիւնից պէտք է դուրս բերէի։ Օրինակ, Հայոց ընդհանուր եպիսկոպոսների թիւը՝ վիճակաւոր թէ անվիճակ։ Փա՛ռք «Արձագանքի» 30 համարին, որ այդ միջոցին ինձ հայթայթեց Ռուսաստանի հայ եպիսկոպոսաց թիւը, բայց ո՞րտեղից գտնէի Թիւրքիոյ Հայոց եպիսկոպոսների թիւը, որ աւելի բազմաթիւ են, ո՞րտեղից գտնէի Երուսաղէմինը, Կիլիկիայինը եւ Աղթամարինը։ Այս տեղ ինքն ըստ ինքեան մի այսպիսի հարց առաջ է գալիս. — Չէ՞ որ այդ բոլոր լրացուցիչ տեղեկութիւններն եւ եկեղեցական վիճակագրութիւնը Ս. Էջմիածնի պատկառելի միաբանութեան եւ Ս. Սինօդի պարտականութիւնն էր, որ մինչեւ հիմայ պատրաստած լինէր զայնս եւ հրատարակած։ Փորձենք մի րոպէ եւ տեսնենք արդե՞օք կարող էր Էջմիածինն այդ տեղեկութիւններն ձեռք բերել։ — Այո՛, կարող էր ամենայն դիւրութեամբ։ Որովհետեւ Էջմիածինն այժմս ունէ մամուլ, հարուստ տպարան եւ գործող-օրգան — «Արարատ» ամսագիրն, որի 40ի մօտ գործակալներով կարելի էր բոլոր հայաբնակ տեղերում եղած ոչ միայն եպիսկոպոսների ցուցակը ձեռք բերել, այլ մինչեւ անգամ վարդապետներինը, քահանաներինն եւ այլոց, որ վերաբերում էին եկեղեցական դասին։ Ինչու չէ կարելի անել եւ մի եւ նոյնն Հայոց դպրոցների վերաբերութեամբ։ Օրինակ, թէ այս ինչ եւ այն ինչ նահանգում քանի դպրոցներ կան եւ նոցանում քանի ուսուցիչներ, քանի աշակերտներ եւ ինչ առարկաներ են ուսուցանվում եւ այլն։ Կ. Պօլսի Պատրիարքարանն ի հարկէ այդ դէպքում կ'օգնէ, տալով Էջմիածնին ոչ միայն Թիւրքիոյ Հայոց վերաբերեալ տեղեկութիւններն, այլ եւ Կիլիկիայինը, Աղթամարինն, Եգիպտոսինըն եւ Եւրոպայինն։ Իսկ Ռուսաստանի 5 վիճակները, մի քանի յաջորդութիւններն եւ Պարսկաստանի երկու վիճակները մի դժուարութիւն չունին Էջմիածնի համար։ Մի քանի տարի առաջ, մի եւ նոյն եկեղեցական վիճակագրութիւնը տեսնուեցաւ Թէոդոսիա տպուած օրացոյցի մէջ, հանգուցեալ Այվազեանի առաջնորդութեան ժամանակ, որ սկսուած էր կաթողիկոսից, տեղակալից, Սինօդի անդամներից եւ այլն, յետոյ Ռուսաստանի միւս վիճակները։ Մենք յուսով ենք, որ «Արարատ»ի նոր խմբագիր գեր. Յուսիկ վարդապետը նկատողութեան կ'առնու մեր յարուցած խնդիրը, նորանից աւելի էլ սպասվում է, թէ այսպիսի դէպքերում եւ թէ «Արարատ»ը աւելի արժանաւոր հանդիսացնելու աշխատութեան մէջ։ Եթէ որ այդ վիճակագրութիւնն «Արարատ»ի նպատակից դուրս է, ուրեմն աւելի յարմար կը լինի, ամենայն տարի Էջմիածնում տըպուող օրացոյցին՝ իբր յաւելուած հրատարակել, ինչպէս որ արդէն սովորութիւն է։ Պօլսեցի վաճառական Պ. Ֆէներճանը մի այդպիսի ազգային վիճակագրական տեղեկութիւն է պատրաստում Պօլսի Ազգ. Հիւանդանոցի օրացոյցի համար Պարսկաստանում։ Միթէ՞ մի եւ նոյն Պարսկաստանի երկու առաջնորդարանները կը զլանան նոյն տեղեկութիւններն Էջմիածին տալու։ Թէ այս եւ թէ այսպիսիք վաղուց պէտք է սկսուած լինէին Ս. Աթոռից, բայց «լաւ է անագան քան երբէք»։ Հէնց այս ներկայ տարուանից՝ եթէ որ իբրեւ հիմք սկսուի եւ մի քանի տարի յարատեւ շարունակուի, հինգ տարին չանցած մի յաջող հետեւանքի կը հասնեն նոյն օրացոյցի հրատարակիչներն, որով եւ մի ծառայութիւն էլ արած կը լինեն ազգի ընդհանրութեանը։

Օրացոյցն որպէս ժողովրդեան մեծամասնութեանը մի պիտանի գրքոյկ՝ այն ժամանակ է լաւ եւ շատ վաճառվում, երբ բացի բուն օրացոյցի պարունակութիւնից, ունէ եւ օգտակար տեղեկութիւններ եւ գեղեցիկ տիպ։ Այդ կողմից Էջմիածնի օրացոյցները խիստ ետ են մնացած՝ չնայելով որ նոքա 10 տարուց աւելի է որ հրատարակվում են։ Պէտք է գոնէ գործել նորանց աւելի հետաքրքրական դարձնելու համար, տալով նորանց եւ գեղեցկութիւն։ Եթէ վերառնենք Ռուսաստանում տպած օրացոյցները եւ համեմատենք Էջմիածին տպածների հետ, շօշափելի կերպով աչքի կընկնեն առաջինի գեղեցկութիւնն եւ երկրորդների տգեղութիւնը։ Հարկաւ մենք չպէտք է միայն ուշադրութիւն դարձնենք մի բանի արտաքին երեւոյթին, բայց ինչ արած որ տպարանն էլ իբրեւ արհեստ պէտք է ունենայ իւր յառաջադիմութիւնն։ Էջմիածնական օրացոյցի կենդանակերպից այլանդակ եւ անարուեստ պատկերները պատիւ չեն բերում նոյն տպարանին, ինչպէս եւ «Արարատ» ամսագրի ճակատում դրած, կարծես նախնադարեան պատկերը։ Մի հայեաց ձգենք Թիֆլիսի Մարտիրոսեանցի տպարանում տպվող «Աղբիւր» ամսագրին, ահա քեզ գեղարուեստ եւ նուրբ ճաշակ։ Ս. Աթոռի տպարանն, որ աւելի հարուստ չէ իւր ձուլարանով, մայրերով, զանազանակերպ տառերով, զարդերով, զարդագրերով եւ այլ պարագաներով, կարող է մինչեւ անգամ մրցութիւն անել, Ռուսաստանի բոլոր հայ տպարանների հետ։ «Արարատ»ի ներկայ տարուան Յուլիսի ամսատետրը բաւական տարբերում էր առաջիններից, մանաւանդ որ Պ. Փ. Վարդանեանցը ոտքը դրել է նորա մէջ, դա մի լաւ երեւոյթ է, եւ երանի է որ, եթէ կարելի է այսպէս ասել ճեմարանի ամբողջ ուսումնական վարժապետական խումբը մասնակցէր այդ ամսագրին։ Մենք իբրեւ Հայ եւ նախանձախնդիր Ս. Աթոռի շահերին եւ պատուին, մի քանի նկատողութիւններ արինք, հեռի բոլորովին այն մտքից, թէ Էջմիածինն այժմս ոչինչ է շինում, ոչինչ չէ գործում։ Ընդհակառակն այս եւս կասենք որ հայ հասարակութիւնն էլ խիստ սառն է վերաբերվում դէպի նա, պէտք է ձեռն կարկառել դէպի նա, պէտք է սերտ յարակցութիւն պահպանելով՝ խորհուրդ տալ եւ խորհուրդ առնել, օգնել եւ օգտուիլ։

Մեզանում եւս այս տարի շոգերն անտանելի էին, այժմ աշունը մօտենալով բերեց զովարար օդ եւ մի երկու յորդ անձրեւները նորան աւելի մեղմացրին։ Հունձն այս տարի լաւ է, ցորենն աժան գին ունէ; իսկ հացը բազարում խիստ առատ։ Բայց մի բան, որ ինչպէս այժմ ամենուրեք դրամական եւ առեւտրական տագնապը զգալի է, դորանք Պարսկաստանում աւելի զարհուրելի են; մանաւանդ դրամական կրիզը։

Ի լրոյ իմացանք, որ Թադէոս եպիսկոպոս Տէր-Դանիէլեանցը նշանակուել է Ատրպատականի առաջնորդ եւ արդէն Էջմիածնից դուրս գալով հասել է Ն. Նախիջեւան, որտեղից սահմանն անցնելով պէտք է գայ Դավրէժ։

Վեհափառ Շահը դեռ եւս գտնվում է Խորասանում։ Պարսկաստանի բոլոր սահմանագլուխներն հանդարտ են։

(Արձագանք)

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

—=—

Ռուսսքի Կուրիէր լրագրի Կ. Պօլսի թղթակիցը գրում է, սեպտեմբերի 4ից, ռուսաց բարեգործական հիմնարկութիւնների մասին Կ. Պօլսում հետեւեալը։ Ռուսները Պանկալդիի բարձրութիւնների վրա ունեն մի գեղեցիկ եկեղեցի և հիւանդանոց։ Պանկալդին կազմում է Բերայի շարունակութիւնը դէպի վերին Բոսֆոր, ցամաքի կողմից. տեսարանը հրաշալի է, կլիման գեղեցիկ։ Ոչ եկեղեցու և ոչ հիւանդանոցի հիմնարկութիւնը ծանրաբեռնող (ելմտացոյց) չէր դեսպանութեան բիւջէտի համար. այդ բարեգործական հիմնարկութիւնները իր միջոցներով կառուցեց կովկասցի միլիօնատէր և բանկիր Շաբուրով։ Իգնատիեվը իր ազդեցութեամբ օգնեց նրան մի մեծ դատ տանել Թիւրքաց դատարաններում. ճշմարիտ է, որ արդարութիւնը Շաբուրովի կողմն էր, բայց ատ իրաւունքը երկրորդական գործ է. որպէս երախտագիտութիւն այդ ծառայութեան համար, Շաբուրով կառուցեց եկեղեցին և հիւանդանոցը։ Ներերումս մի քանի բարեկամներիս հետ միասին այցելելով հիւանդանոցը, մենք զարմացանք, որ մարմարիո՛նի ո՛չ մի կտորի վրա չէր փորագրված հիմնադրի անունը. մեզ պատասխանեցին որ Պ. Շաբուրով, որպէս ճշմարիտ քրիստոնեայ, չէ ցանկանում, որ ձախ ձեռքը գիտենայ թէ ինչ է անում աջ ձեռքը։ Այդ հիւանդանոցի կանոնների համեմատ, այնտեղ ընդունվում են, նախ և առաջ բոլոր սլավեանները, երկրորդ. բոլոր քրիստոնեաները, առանց ազգի և կրօնի խտրութեան. բայց իսկապէս, թիւրքերը բաւական բազմաթիւ են հիւանդանոցում. Սլավեանների համար այդ հիւանդանոցը կատարեալ բարերարութիւն է. Կ. Պօլսում բոլոր քրիստոնեայ ցեղերը հիւանդանոցներ ունեն, միայն սլավեանները ապաստարան չէին գտնում, այն ինչ սլավեանները պարապում են այնպիսի գործերով, որոնցից յաճախ հիւանդանում են։ Հիւանդանոցի բժիշկը երբեմն հոգեբանական զարմանալի դիտողութիւններ է անում. այսպէս օրինակ, նա ասում է, որ չերնոգօրցին (Գարատաղցին) ամենից երկար է մնում անկողնում. մինչեւ անգամ երբ նա արդէն առողջանում է, այն ժամանակ եւս ամեն միջոցներով աշխատում է չըհեռանալ հիւանդանոցից, այն ինչ Բօլգարը, դեռ եւս կիսահիւանդ, շտապում է վերադառնալ իր գործին, և նրան անկարելի է պահել հիւանդանոցում։ Ծուլութիւնը սիրելի է չերնօգօրցուն, իսկ բօլգարացին նրա հակապատկեր է կազմում։ Ես ասացի, որ թիւրքեր շատ կան հիւանդանոցում. Նրանց թիւը օրից օր դեռ

ԹԵՐԹՕՆ ՄԱՍԻՍԻ

(25)

ԷԿԹՈՐ ՄԱԼՈՑ

—o—

ԸՆՏԱՆԵԶՈՒՐԿ

—=—

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ

11.

ՆԱՒՈՒ ՄԷՋ

երկիւղալի բան մը չունէր, փեղոյրս վեր առնելով շնորհակալութիւն յայտնեցի զիս դրուատողին։

— Ձեր զբօսանքին համա՞ր է որ կը խաղաք, հարցուց տիկինը, օտար արտասանութեամբ մը։

— Կատակերգակներս աշխատեցնելու և միանգամայն զիս զբաղեցնելու համար։

Տղան ձեռքովը նշան մ'ըրաւ և տիկինը դէպ անոր ծռեցաւ։

— Կը հաճի՞ք տակաւին խաղալ, հարցուց ինձ տիկինը, գլուխը վեր առնելով։

Ինչպէս չէի հաճեր խաղալ այնպիսի հանդիսականներու համար որ այսպէս յարմար ժամանակ դէմս կ'ելնեն։ Խնդիրը կրկնել չտուի։

— Պա՞ր կ'ուզէք թէ կատակերգութի՛ւն, ըսի։

— Կատակերգութիւն գոչեց տղան։

Բայց տիկինն ընդմիջեց ըսելով թէ ինք պարն աւելի կը սիրէր։

— Պարը կարճ կը տեւէ, գոչեց տղան։

— Պարէն յետոյ կրնանք զանազան խաղեր ներկայացնել, եթէ պատուարժան ընկերութիւնը կամի։

Տիրոջս մէկ խօսքն էր այս, զոր ջանացի ծախել անոր պէս ազնուութեամբ։ Լաւ մտածելով գոհ եղայ որ կատակերգութիւն չուզուեցաւ, վասն զի մեծ դժուարութիւն պիտի կրէի ներկայացումը կազմելու համար, նախ վասն զի Ջերպինոյ ներկայ չէր, և երկրորդ վասն զի կատակերգութեան զգեստներն և այլ հարկաւոր նիւթերն հետս չէին։

Ուստի առի կիթառս և սկսայ զուգապար մը նըւագել։ Իսկոյն Գաբի իւր երկու թաթովը Տօլչէի մէջքին փաթթուեցաւ, և սկսան կանոնաւորապէս դառնալ։ Յետոյ Ժոլի-Քէօր միայնակ պարեց։ Այնուհետեւ մեր բոլոր գիտցած պարերն ու խաղերն նուագեցինք։ Յոգնութիւն չէինք զգար։ Իսկ կատակերգակներս, անտարակոյս հասկցեր էին որ իրենց աշխատութեան վարձը ճաշով պիտի վճարուէր. ուստի անխոնջ եռանդով կը խաղային ու կը պարէին։

Յանկարծ նուագածութեանցս միջոցին տեսայ որ Ջերպինոյ թուփի մը մէջէ դուրս ելաւ, և երբոր իւր ընկերներն իւր մօտէն անցան, լրջաբար անոնց մէջ տեղը մտնելով իւր դերը խաղալ սկսաւ։

Նուագածութիւնս և միանգամայն կատակերգակներուս վրայ հսկողութիւնս շարունակելով, մերթ ընդ մերթ նաւուն մէջի տղուն կը նայէի. և, տարօրինակ բան, թէպէտեւ մեծ հաճոյք կ'զգար մեր խաղերէն, սակայն տեղէն չէր շարժեր, այլ պառկած կը կենար, և միայն երկու ձեռքը կը շարժէր՝ մեզ ծափելու համար։

Անդամալո՞յծ էր։ Կը թուէր թէ տախտակի մը վըրայ կապուած էր։

Անզգալաբար նաւն իմ գտնուած ցամաքիս վրայ քշուելով հովէն տղան կատարելապէս կը տեսնէի՝ նոյն իսկ նաւուն մէջ և իւր քով գտնուածի պէս. խարտեաշ մազեր և տժգոյն դէմք մ'ունէր, այնչափ տըժգոյն որ ճակտին կապոյտ երակները կը տեսնուէին իւր թափանցիկ մորթին տակ. դէմքը քաղցրութիւն և միանգամայն տխրութիւն կ'արտայայտէր, և հիւանդութեան երեւոյթ ունէր։

— Ձեր թատրոնին մէջ նստելու տեղերուն գինն ի՞նչ է, հարցուց ինձ տիկինը։

— Մեր հանդիսատեսներն իրենց զգացած հաճոյքին համեմատ կը վճարեն, պատասխանեցի։

— Ուրեմն մայրիկ, շատ սուղ պէտք է վճարենք, ըսաւ տղան։

Յետոյ քանի մը խօսք աւելցուց ինձ անծանօթ լեզուով մը։

— Արդիւրս ձեր դերասաններն աւելի մօտէն տեսնել կ'ուզէ, ըսաւ ինձ տիկինը։

Նշան մ'ըրի Գաբիին, որ վազելով նաւուն մէջ ցատկեց։

— Միւսներն ալ, գոչեց Արդիւր։

Ջերպինոյ և Տօլչէ ալ իրենց ընկերին պէս ըրին։

— Կապիկն ալ, գոչեց տղան։

Ժոլի-Քէօր դիւրաւ կրնար ցատկել, բայց ես երբէք վստահ չէի անոր վրայ. նաւուն մէջ մտնելուն պէս խեղկատակութիւններ պիտի ընէր, որոնք թերեւս տիկինը չախորժէր։

— Չա՞ր է, հարցուց տիկինը։

— Ոչ, տիկին, բայց միշտ հնազանդ չէ և կը վախնամ որ անվայել բան մը կ'ընէ։

— Ուրեմն դուք ալ հետը մտէք նաւը։

Ըսելով նշան ըրաւ մարդու մը, որ նաւուն յետակողմը կեցած էր ղեկին մօտ. իսկոյն մարդն յառաջակողմը գալով՝ տախտակ մը երկնցուց ցամաքին վրայ, որով կամուրջ մը ձեւացաւ, և վրայէն քալելով անցայ, առանց ցատկելու վտանգաւոր գործողութեան և նաւը մտայ ծանրութեամբ, կիթառս ուսս և Ժոլի-Քէօր ձեռքիս վրայ։

— Կապի՛կը, կապի՛կը, գոչեց Արդիւր։

Տղուն մօտեցայ, և մինչ նա կը շողմէր ու կը փայփայէր զԺոլի-Քէօր, կրցի երկարօրէն զննել զայն։

Զարմանալի՛ բան. ստուգիւ տախտակի մը վրայ կապուած էր։

— Հայր ունի՞ս, հարցուց ինձ տիկինն։

— Այո՛, բայց այս միջոցիս մինակ եմ։

— Ո՞րչափ ժամանակ։

— Մինչեւ երկու ամիս։

— Երկո՞ւ ամիս, ո՛հ, խեղճ տղայ, ի՞նչպէս կրնաս այդչափ ժամանակ մինակ մնալ այդ հասակիդ մէջ։

— Հարկադրուած եմ, տիկին։

— Անշուշտ վարպետդ կը պահանջէ քեզնէ որ իրեն դրամ տանիս այդ երկու ամսոց վերջն։

— Ո՛չ, տիկին, այդպիսի բան մը չպահանջեր։ Բաւական է որ խումբիս հետ ապրելու չափ դրամ շահիմ։

— Մինչեւ այսօր կրցի՞ր ապրուստ գտնել։

Այս հարցման պատասխանելու վարանեցայ։ Երբէք տեսած չէի տիկին մը, որ այս տիկնոջ չափ ակնածութեան զգացում ազդէր ինձ, և սակայն ա՛յնչափ բարեսրտութեամբ կը խօսէր ինձ, ձայնն ա՛յնչափ քաղցր էր, նայուածքն ա՛յնչափ սիրալիր և խրախուսիչ էր, որ համարձակութիւն ստացայ ճշմարիտն յայտնելու, և ինչո՞ւ չյայտնէի։

Ուստի պատմեցի անոր Վիթալիսէն զատուելուս պարագաները, զիս պաշտպանել ուզելուն համար բանտարկուիլը, Թուլուզէն մեկնելէս ի վեր, բնաւ ստակ մը չկրնար շահիլս։

Երբոր կը խօսէի, Արդիւրը կը խաղար շուներուն հետ, բայց և միանգամայն մտիկ կ'ընէր զիս և կը լսէր խօսածներս։

— Ըսել է որ ամենքդ նօ՛թի էք, գոչեց։

Այս խօսքը լսելնուն պէս շուներն սկսան հաչել. Ժոլի-Քէօր ալ իւր փորն սկսաւ շփել մոլեգնաբար։

— Մայրիկ, ըսաւ Արդիւր։

Տիկինն հասկցաւ. օտար լեզուով քանի մը խօսք ըսաւ կնոջ մը, որ կիսաբաց դռնէ մը դուրս հանած էր գլուխն, և շատ չանցած կինը փոքրիկ սեղան մը բերաւ ուտելիքներով։

— Նստէ, տղաս, ըսաւ տիկինը։

Կրկնել չտուի. իսկոյն վար դրի կիթառս և նստայ սեղանին առջեւ, շուները շուրջս շարուեցան և Ժոլի-Քէօր ծունդիս վրայ նստաւ։

— Շուներդ հաց կ'ուտե՞ն, հարցուց ինձ Արթիւր։

Հաց կ'ուտե՛ն։ Իսկոյն մէկ մէկ կտոր հաց նետեցի առջեւնին և անմիջապէս լափեցին։

— Կապիկն ալ կ'ուտէ՞, հարցուց Արթիւր։

Բայց պէտք չկար Ժոլի-Քէօրը հոգալու, վասն զի մինչ ես շուներուն ուտելիք կուտայի, Ժոլի-Քէօր կարկանդակի կտոր մը շորթեր և սեղանին տակը մտնելով բերանը կը թխէր։

Ես ալ կտոր մը հաց առի. և թէպէտ ես Ժոլի-Քէօրի պէս բերանս չէի թխեր, բայց ես ալ ոչ նուազ փափաքով կ'ուտէի։

— Խե՛ղճ տղայ, կ'ըսէր տիկինը գաւաթս լցնելով։

Իսկ Արթիւր բան մը չէր ըսեր, այլ հետաքրքիր աչօք մեզ կը նայէր, անշուշտ սքանչանալով մեր ախորժակին վրայ, վասն զի ամենքս ալ իրարմէ աւելի որկրամէտ էինք, մինչեւ անգամ Ջերպինոյ որ սակայն կշտացած պէտք էր լինէր իւր գողցած մսով։

— Ո՞ւր պիտի ճաշէիք այս իրիկուն, եթէ չհանդիպէիք մեզ, հարցուց Արթիւր։

— Անշուշտ չպիտի ճաշէինք։

— Վաղն ո՞ւր պիտի ճաշէք։

— Թերեւս վաղը բաղդ կ'ունենանք այսպիսի լաւ ընկերութեան մը հանդիպելու։

Արթիւր՝ առանց ինձ հետ խօսակցութիւնը շարունակելու՝ դարձաւ իւր մօրը, և երկար խօսակցութիւն մը բացուեցաւ մէջերնին այն օտար լեզուով զոր արդէն լսած էի. կ'երեւէր թէ ա՛յնպիսի բան մը կը խնդրէր, զոր մայրը չէր ուզեր տալ կամ գոնէ առարկութիւններ կը հանէր անոր դէմ։

Յանկարծ գլուխը նորէն ինձ դարձուց, վասն զի մարմինը չէր շարժեր։

— Կ'ուզե՞ս մեր քով մնալ, հարցուց։

Երեսը նայեցայ առանց պատասխանելու, այնչափ անպատրաստ գտաւ զիս այս հարցումը։

— Որդիս կը հարցնէ քեզ թէ կ'ուզե՞ս մեր քով մնալ։

— Այս նաւո՞ւ մէջ։

— Այո՛, այս նաւու մէջ. որդիս հիւանդ է. բժիշկներն պատուիրեցին որ տախտակի մը վրայ կապենք ինչպէս որ կը տեսնէք։ Եւ որպէս զի սիրտը չնեղանայ, այս նաւու մէջ դրած կը պտըտցունեմ։ Դու ալ մեզ հետ պիտի կենաս հոս։ Շուներդ և կապիկդ ներկայացումներ պիտի տան Արթիւրի համար որ անոնց հանդիսականը պիտի լինի։ Եւ դու, եթէ կ'ուզես, կիթառ կը զարնես մեզ համար։ Այսպէս դուք ծառայութիւն կը նուիրէք մեզ, մեք ալ թերեւս օգտակար կը լինինք ձեզ։ Ամեն օր հանդիսականներ գտնելու պէտք չէք ունենար, որ այդ տարիքն ունեցող տղու մը համար շատ դիւրին չէ միշտ։

Նաւո՛ւ մէջ. երբէք նաւ նստած չէի, բայց մեծ փափաք ունէի նստելու։ Նաւու մէջ պիտի բնակէի, ջրոյ վրայ. ի՜նչ երջանկութիւն։

(Շարունակելի)

ռւելանում է. Թիւրք հիւանդների մէջ կան շատ կանայք, զինուորներ և օֆիցէրներ։ Ազգատների համար հիւանդանոցում ամեն բան ձրի է՝ կերակուրը, բժիշկը և դեղը։ Այս տարի հիւանդանոցում եղել են 1,500 մարդիկ։»

* * *

Կարս (ռուս) լրագրի Թիւ 35 մէջ գըտնում ենք մի զարմանալի յօդուած, որ կասկած է յայտնում թէ Կարս գաւառի մէջ գաղթած յոյները եւ Ալաշկերտի հայերը, որոնք այդքան թանգ նստեցին կառավարութեանը, արդեօք որ եւ է օգուտ կը տա՞ն երկրին, արդեօք արժէ՞ր նրանց պատճառներով մերժել Կարսի նահանգը գաղթելու «Կարսի հարեւան նահանգներում զետեղուած մեր տեղական գիւղացի անհող ազգաբնակութեանը։» Կարսի նահանգապետի պաշտօնական թերթի կողմից այդ տեսակ խոստովանութիւնը ուշադրութեան արժանի է, քանի որ տարիների ընթացքում աղատամիտ մամուլի կողմից կրկնած միտքը՝ թէ պէտք է Ալէքսանդրոպօլի եւ Ախալցխայի գաւառներից հողազուրկ հայ եւ վրացի գիւղացիներին գաղթեցնել Կարսի նահանգը եւ ո՛չ բերել այլ եւ այլ գաղթականներ հեռաւոր երկիրներից, — ոչինչ արձագանք չէր գտնում Կարս նահանգի վարչութեան մօտ։

* * *

Կիրակի սեպտեմբերի 11 ին, պրօֆէսոր Անդրէաս Արծրունի կարդաց Արծրունի թատրոնում մի դասախօսութիւն իր արած ճանապարհորդութեան մասին Կովկասի Ելիսավէտպօլի (Գանձակի) նահանգում։ Մեր երիտասարդ գիտնականի դասախօսութիւնը, որի հետ «Մշակի» ընթերցողները կը ծանօթանան կարդալով նրա սկիզբը մեր ներկայ համարը բանասիրական բաժնում, մեր կարծիքով, մի բացառիկ երեւոյթ է կազմում հայերէն լեզուով մեր բոլոր կարդացած դասախօսութիւնների շարքում։ Մեր դասախօսութիւնների մեծ մասը թէօրիական (տեսական, վերացական) բնաւորութիւն ունէր։ Միայն Պ. Թօխմախեանը իր կարողութեան չափ հաղորդում էր մեզ ամբիոնից իր տեսածն ու գիտածը։ Նոյնն արաւ եւ մեր երիտասարդ գիտնականը. Անդրէաս Արծրունի պարզ եւ հասկանալի լեզուով հաղորդեց մեզ իր ճանապարհի մէջ գիտածները. առանձին ուշադրութիւն դարձնելով ժողովրդի կեանքի վրա, այն միտքը յայտնեց որ պէտք է նախ եւ առաջ ուսումնասիրել իր կեանքը, իր երկիրը, իր շրջանը եւ չը թոյլ տալ որ օտարները, օտար ճանապարհորդները պատմեն մեզ մեր երկրի մասին այն, որ մենք ինքներս չը գիտենք այդ երկրի մասին։ Իսկ մենք աւելի կասենք. դա անքաղաքակիրթ կամ կեղծ կրթված ազգերի յատկանիշն է աւելի հետաքրքրվել օտար եւ հեռու երկիրներով, քան թէ այն երկրով, որտեղ իրանք ապրում են, իրանց հայրենի երկրով։ Եւ ահա դրանով կարելի է բացատրել որ մեր այդպէս անուանուած ինտելիգենցիան, համալսարանական դասակարգը, բացի գուցէ չորս հինգ անհատներից, կատարելապէս բացակայ էր պրօֆէսոր Արծրունու դասախօսութիւնից։ «Ի՞նչ հարկ կայ, մտածում են նրանք, գալ լսել երբ մեզ պատմում են մեր երկրի մասին. մարդը գերմանական պրօֆէսոր է, թո՛ղ պատմի Գերմանիայի մասին, այն ժամանակ մենք կը գանք։» Բայց մեր հասարակութեան միջին դասակարգը այդպէս չէր մտածում. Նա էր լցնում թատրօնը սեպտեմբերի 11 ին։ Մեր միջին դասակարգի մարդկանցից կարելի է, այո, սպասել որ նրանք արձագանք կը տան դասախօսի հրաւէրին, գիտել երկրի այլ եւ այլ երեւոյթները, ուսումնասիրել երկիրը, հաւաքել հում նիւթերը։ Ա. Արծրունի դասախօսութիւնը մեզ համար, որ սովոր չենք մեր երկիրը ուսումնասիրելու, մի տեսակ նմուշ էր, եթէ այդպէս կարելի է ասել, թէ ի՞նչպէս պէտք է ուսումնասիրել երկիրը, ի՞նչ բաների, ի՞նչ երեւոյթների վրա պէտք է ուշադրութիւն դարձնել, ի՞նչ երեւոյթներ պէտք է գիտել երկիրը ուսումնասիրելու համար։ Մեր ամբողջ յոյսը մեր թէ՛ Թիֆլիսի եւ թէ՛ գաւառացի միջին դասակարգի մարդկանց վրա է, թէ նրանք եւ ո՛չ թէ մեր համալսարանականները, կը հետեւեն դասախօսի առաջարկութեանը գիտել մեր երկրի կեանքը, նրա այլ եւ այլ երեւոյթները, ուսումնասիրել երկիրը։ (Մշակ)

Կատարելապէս համամիտ ենք մեր Տփղիսեցի պաշտօնակցին այս կարծեաց, և գաղափար մը տալու համար այն դասախօսութեան վըրայ, որոյ վրայ խօսած է իւր այս տողերուն մէջ, մեր վաղուան թըւով կ'արտատպենք Բրօֆէսոր Ա. Արծրունւոյ դասախօսութիւնը։

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

ԷՏՄՕՆ ԱՊՈՒ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆՔ ՓԱՐԻԶԻ

Թարգմանեալ Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Մասիսի մէջ իբր թերթօն հրատարակուելէ յետոյ՝ զատ տպուելով ի վաճառ հանուած է։

Կը գտնուի Մասիսի գրասենեակն եւ ամեն հայ գրավաճառաց քով. միանգամայն Պահճէ գաբու Սուճի Պօղոս աղայի խանութը, գին 6 ղրուշ։

Նոյն տեղերը կը վաճառուին նաեւ Կուրճի Մորկոյ Երկրամը հետաքրքրաշարժ վէպն, եւ կառնիէի Անշըրբոնեան Տնտեսութեան ամենակարեւոր դասագիրքը, թարգմանութիւնք Կ. Ս. Իւթիւճեանի։

Ասոնց ալ գինը նոյնպէս 6 ղրուշ է։

ՆՈՐ ԹՂԹԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑ
ՀԱՍՏԱՏԵԱԼ Ի Զ. ԹՈՐՈՍԵԱՆԷ
Պահճէ գաբու Մուստաֆա Բաշա, թիւ 46,

—օ—

Այս վաճառատան մէջ կը վաճառուին ամեն տեսակ թուղթ եւ դպրոցական պիտոյքներ, ինչպէս նաեւ նոր հրատարակեալ հայերէն գրքեր, մանաւանդ Մասիսի մէջ իբր թերթօն հրատարակուելէ յետոյ զատ տպուելով ի վաճառ հանուած գրեանքն, ընիկ եւ օտարազգի թերթեր եւ գլխաւորաբար Մասիս։

Արդ, Մասիս եւ այլ նորատիպ գըրքեր առնուլ փափաքող ազգայինք կը հրաւիրուին դիմել յիշեալ վաճառատունն, որոյ հասութից մէկ մասը Միացեալ ընկերութեանց յատկացեալ է։

ԱՅԵՐԻ ՎԻԿՕՐԸ եղական դարման է հերաց ամեն տեսակ դժուարութեանց և սոյն պատակին համար ծախուած ուրիշ բաղադրութիւններէ առաւել գոհ կընէ գործածողները։

Մանաւանդ իգականսեռի գործածութեանը համար անհրաժեշտ է այս, քանզի կատարացնէ ու մետաքսանման փայլուն և կակուղ կընէ գլխու կարծր մազը։ Որև է պատճառաւ գունաթափ եղածը անվրէպ իր նախկին գոյնին կը վերադարձնէ. անհաստատ մազը կը վերահաստատէ, ծափածին տեղ նոր մազ կը բուսցնէ եթէ արմատը փճացած չէ (քանզի բնութեան մէջ ոչինչ կարող է մազ բուսցնել երբ արմատը փտած է), գլխու նեխման թեփը շուտով կանհետացնէ։ Միով բանիւ բնական ու փայլուն մազի առատութեամբ գլխոյն զարդարուելովը գործածողը խիստ վայելչադէմ կերպարանք մը կստանայ։ Մայրաքաղաքիս մէջ և այլ տեղեր բազմաթիւ գործածողք այսպէս կը վկայեն։ Անուշահոտ ջուր մ'է, չէջը կանանչ թուղթի մէջ ամփոփեալ է. դեղավաճառք և այլ շատեր կը ծախեն։ Այերի Վիկօրը հարցնել պէտք է։ Գլխաւոր տեղին է Մինասեանի Ամերիկեան վաճառատունը ի Ղալաթիա կոստանդնուպոլսոյ։

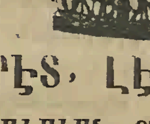

ՖՐԷՏ, ԼԷՅԼԱՆՏ
ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՇՈԳԵՆԱՒՔ

Որ կանոնաւորապէս կը բանին Լիվերբուլի և Աբեռսէյի միջև.

Անուանք	Թոնոյ	Անուանք	Թոնոյ
Ալճերիան	2,500	Ֆավոնիան	3,700
Ալղարեա	2,500	Ֆլամինիան	3,700
Անթալօլօգիան	2,500	Ֆլավիան	3,700
Աբենեան	2,500	Իպերիան	5,500
Աբրադիան	3,700	Իլլիրիան	5,500
Պավարիան	6,000	Իպերիան	5,500
Պոլիվարիան	6,000	Լէադիան	2,200
Քապրիլիան	800	Լէկորբեան	2,500
Սայբենեան	2,000	Լիգուրեան	800
Տաբրոյ	700	Օթլբնոյ	700
Էթիթնիլ	3,700	Բերիան	3,800
Ֆադիան	3,700	Վալեսիան	6,800
Ֆալերնիան	3,700	Վէբիսիան	6,800

Լէկորբեան շոգենաւը հոկտ. 18ին պիտի մեկնի մայրաքաղաքէս։

Շաբաթական շոգենաւներու նոր գիծ մը հաստատեցաւ Լիվրբուլի եւ Պոսդընի միջեւ, եւ ստորագրեալս հեղուկէ զատ ուրիշ վաճառք կ'ընդունի օրինաւոր սակագներով։

Ուղեւորներու համար ամեն դիւրութիւն կ'ընծայուի։

Աւելի մանրամասնութեանց համար դիմել առ ԷՏՈՒԱՐՏ ԼԱՖՈՆԴԷՆ
Գործակալ
Թիւ 34, 35, 36, Մելէթ խան, Ղալաթիա

Նաւատեարք, Պարոնայք Ֆրէտ, Լէյլանտ եւ ընկ. Լիվրբուլ

Գործակալութիւնք

Կ. Պոլիս, Էտուարտ Լաֆոնդէն.
Ճիպրալդար, Պ. Պ. Քարվըր Եղբարք.
Աղեքսանդրիա, Կ. Լ. Վասման եւ ընկ.
Մալդա, Ա. Քամիլերի.
Շիրա, Ա. Մ. Մավրօկօրտադոյ.
Զմիւռնիա, Պ. Ռեհգօլ եւ ընկ.

ԼԻԿՈՒՐԵԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒ

ԱԶԳ

Լիկուրեան շոգենաւին մէջ վաճառ ունեցող անձանց կը ծանուցուի թէ վաճառաց արժէքին վրայ 0/0ին 5 աւանդ մը պարտաւորիչ է ընդհանուր վնասուց համար. այս աւանդ պէտք է որ ստորագրելոյս հատուցուի իրենց վաճառաց յանձմանէն առաջ։ Կը խնդրուի նոյն շոգենաւին մէջ վաճառք ունեցողներէն որ բեռնագրոց (քոնոշիմէնթոյ) հետ մէկտեղ ներկայեն նաեւ իրենց ֆաթուրաները։

Գործակալութիւն, Մելէթխան
12—11 ԷՏՎԱՐՏ ԼԱՖՕՆԹԷՆ

ՄՈՍ
ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Լիվերբուլի և Միջերկրականի միջև բանող շոգենաւք

Անուանք	Թոնոյ	Անուանք	Թոնոյ
Քանոբուս	4,200	Ոզիրիս	3,000
Ֆարոս	4,000	Նեֆիթիս	3,000
Օսմանլի	4,000	Բերա	3,000
Սեսոսդրիս	3,250	Իսիս	2,600
Թեպէ	3,250	Ագլանդիս	1,700
Մոֆֆաթ	3,250	Լոթիս	800
Նեբա	3,250	Օլինթա	800
Մարէօթիս	3,250	Սեթիլ	750

Բերա շոգենաւը, նաւապետ Ֆորեսթեր, ամսոյս 5ին Լիվրբուլէն հոս կ'ըսպասուի։

Վերոյիշեալ շոգենաւք չքեղապէս յարդարուած են ճամբորդներու համար։
Դիմել առ Ժ. Թ. ՌԻԻԹՈԼ եւ ԸՆԿ.
Գործակալք

Մէյտանըլըգ սօգագ, Պոլիս
Տնօրէնութիւն, Լիվրբուլ,
ՃԷՅՄՍ ՄՈՍ եւ ԸՆԿ.
31, Ճէյմս Սդրիդ, Լիվրբուլ։

Գործակալութիւնք

Աղեքսանդրիա	Ռ. Ճ. Մոս եւ ընկ.
Պէրութ	Ց. Բաթթարաքի
Կ. Պոլիս	Ց. Վ. Ռուիթոլ եւ ընկ.
Դարդանէլ	Ֆրանք Քալվէրթ
Ճիպրալթար	Սմիթ, Իմոս եւ ընկ.
Մալթա	Սմիթ եւ ընկ.
Իսքէնտէրուն	Լէվի, Ֆրանք եւ ընկ.
Զմիւռնիա	Պ. Ք. Ռուիթալ եւ ընկ.
Շիրա	Ն. Ք. Բէզըրօբուլոյ

ՔԻՒՆԱՐՏ
ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՇՈԳԵՆԱՒՔ
Որք ամեն շաբաթ կը բանին Լիվերբուլի և Միջերկրականի միջև.

Անուանք	Թոնոյ	Անուանք	Թոնոյ
Օրանիա	7,000	Մալթա	3,000
Ագլոս	3,000	Մարաթոն	2,500
Ալճէրի	3,000	Նափոլի	2,500
Պոթնիա	4,600	Բալմիրա	5,000
Պոթավիա	3,800	Բարթիա	3,200
Պալդիք	2,500	Բարթեա	3,000
Պըէթիշ Քուին	1,200	Սերվիա	7,800
Սեֆալոնիա	5,000	Սիթիա	4,600
Քարաթոնիա	4,700	Սարտինիա	3,000
Շերպուրկ	2,000	Սամարիա	3,000
Տէմէրարա	2,500	Սիդոն	3,000
Կուպա	4,000	Թարիֆա	3,000
Քէթար	2,500	Թրինիթատ	2,500
Մարաթոն	3,000		

Մարաթոն շոգենաւը, նաւապետ Պըրաուն, այսօր Լիվրբուլէնս հասաւ ընդհ. վաճառքով։

Սիտոն շոգենաւը, նաւապետ Բիւրտոն, ամսոյս 23ին Լիվրբուլէն հոս կ'սպասուի։

Ստորագրեալս արտօնութիւն ունի ճամբորդ եւ վաճառք ընդունիլ Նիւ Եորքի եւ Պոսդընի, ինչպէս նաեւ Միացեալ-Նահանգաց ուրիշ կողմերուն համար՝ օրինաւոր սակագներով։

Դիմել առ
ԹՈՄԱՍ Զ. ՃՈԼԻ, Գործակատար.
Թիւ 1 Քիւչիւք Հալիլ փաշա խան Ղալաթիա։

ՈՒԷՍԴՔՕԴ
ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ ՇՈԳԵՆԱՒՔ
Որք կը բանին ի միջ Լոնտոնի և Արեւելեան նաւահանգստաց, Սեւ ծովու և Դանուբի

Շոգենաւք Լոնտոնէն կանոնաւորապէս կը մեկնին Կ. Պոլիս, Օտէսա եւ Դանուբ երթալու համար, եւ օրինաւոր սակագներով վաճառք կը փոխադրեն Եւրոպայէն Արեւելից եւ Սեւ ծովու բոլոր նաւահանգիստները։

Թիսլթօնի շոգենաւը նաւապետ Կրին Անվէրսէն եւ Լիվրբուլէն եկաւ բեռ կը պարպէ եւ այսօր Օտէսա պիտի երթայ։

Պըէլ շոգենաւը, նաւապետ Գօլինգս ամսոյս 1ին մեկնեցաւ Մալթա, Պիրէոն եւ Կ. Պոլիս գալու ուր պիտի հասնի ամսոյս 17ին, եւ բեռը պարպելէ յետոյ Դանուբ պիտի երթայ։

Ռօն շոգենաւը, նաւ. Կորլի, ամսոյս 25ին Լոնտոնէն մեկնեցաւ Մալթա, Շիրա, Սէլանիկ եւ Կ. Պոլիս գալու համար եւ դէպի հոկտեմ. 13ին աստ կ'սպասուի եւ շուտով Օտէսա եւ Նիքոլայէֆ պիտի երթայ։

Լոնտոնի մէջ այժմ բեռ կ'առնուն

Ռէսբէքթ շոգենաւը, նաւապետ Նիւման, Պոլիս, Պաթում, Բոթի եւ Թայգան երթալու համար։

Քէշլէէն շոգենաւը, նաւապետ Ճօնսթօն, Պոլիս, Օտէսա եւ Նիքոլայէֆ երթալու համար։ Որուն պիտի յաջորդէ Ճօն Տէյօըն շոգենաւը Պոլիս եւ Օտէսա երթալու համար։

Ամառուան շոգենաւն հոկտեմբերի բեռը պիտի առնու ուղղակի Լոնտոն երթալու համար։

Աւելի մանրամասնութիւններ եւ գնոց վրայ տեղեկութիւն ստանալու համար դիմել առ

ՄՈՐԳԸՆ ԵՒ ԸՆԿ.
Գործակալք
Ղալաթիա, Կ. Պոլիս
կամ առ ՈՒԷՍԴՔՕԴ ԵՒ ԼՈՐԱՆՍ
9, Ֆէնչըրչ Սդր. Լոնտոն,

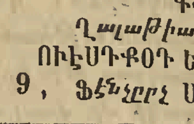

ՓԱՓԱՅԱՆԻ
ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Լիվերբուլ, Միջերկրական և Օտեսայի միջև կանոնաւորապէս բանող
ՇՈԳԵՆԱՒՔ

Անուանք	Թոնոյ	Նաւապետք
Այա Սոֆիա	3,000	
Արգալիա	2,500	Ռօճըրս
Արգատիա	2,500	Քրուիքշանք
Լատօնիա	2,500	Ռուիլզս
Մասեդոնիա	3,500	Մարշ
Ռումելիա	2,800	Ֆօթըրճիլ

Մասեդոնիա շոգենաւը Լիվրբուլէն եկաւ զանազան վաճառքով։

Յիշեալ շոգենաւը Օտէսա երթալէ յետոյ ամսոյս 23 ին Լիվրբուլ պիտի երթայ։

Այս շոգենաւք կ'ին ճամբորդներ ալ ունին։

Ընկերութիւնն օրինաւոր գներով վաճառք կ'ընդունի Եւրոպական երկիրներու եւ Ամերիկայի համար։

Ամեն դիւրութիւն եւ հանգստութիւն կը տրուին ուղեւորաց։
Դիմել առ ԴԱՆԻԷԼ, ԲԱԲԱ ԵՒ ԸՆԿ.
Գործակալք

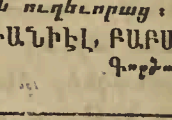

Ն. ՊԱՔԷ ԷՆԷ
ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
Մարսիլիայի և Բոնի միջև կանոնաւորապէս բանող

Մեկնում Մարսիլիայէն ամեն տասն եւ հինգ օրն անգամ մը չորեքշաբթի օրերը։

Ուղեւոր և ապրանք ընդունելութիւն

Տրապզոն, Պաթում եւ Բոթի պիտի երթայ Լ. Արմէնի շոգենաւն, որ հոկտ. 10ին Մարսիլիայէն եւ հոկտ. 17ին Կ. Պոլսէն պիտի մեկնի։

Մարսիլիա երթալիք յառաջիկայ շոգենաւն է Լա Մեօզ։

Նաւուղչէքի, ուղեւորութեան եւ այլ տեղեկութեանց համար

Դիմել առ գործակատարն
ԼՈՐԱՆ ԲԸՊՈՒԼ
Մումհանէ փողոց, թիւ 141

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՔ

ԵՐԹԵՒԵԿՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴ ՄԷՋ Կ. ՊՈԼՍՈՅ ԵՒ ՔԻՒՉԻՒՔ—ՉԷՔՄԷՃԷԻ
Սկսեալ 9 Սեպտ. (Ն. Տ.) 1883, մինչև նոր տնօրէնութիւն

Կ. ՊՈԼՍԷՆ ՔԻՒՉԻՒՔ—ՉԷՔՄԷՃԷ

ԹՈՒԱՀԱՄԱՐ ԿԱՌԱԽՄԲՈՑ — Առաւօտ (ժ. վ.)

ԿԱՅԱՐԱՆՔ	00	0	4	2	6	8	10	12	14	16	18	20	22
Կ. Պոլիս . . . . Երթ	4 48	5 42	6 48	7 15	7 44	8 15	8 44	9 13	9 43	10 20	10 40	11 18	11 51
Գում-գաբու	4 58	5 52	6 58	7 27	7 54	8 25	8 54	9 23	9 53	10 30	10 49	11 28	12 1
Ենի-գաբու	5 2	5 56			7 58		8 58			10 34	10 53	11 32	12 5
Տավուտ փաշա	5 5	5 59			8 1						10 56	11 35	12 8
Սամաթիա	5 10	6 4			8 6		9 4			10 40	11 1	11 40	12 13
Եէտի-գուլէ	5 15	6 9	7 9	7 41	8 12	8 33	9 10	9 31	10 1	10 44	11 4	11 46	12 16
Մաքրիգիւղ	5 27	6 20	7 19	8	8 23		9 21			10 56		11 59	
Այ-Ստեֆանոս	5 37	6 30		8 14	8 33		9 31			11 6		12 10	
Ֆլօրիա												12 20	
Քիւչիւք-Չէքմէճէ Ժամ.				8 25								12 22	

ԹՈՒԱՀԱՄԱՐ ԿԱՌԱԽՄԲՈՑ — Իրիկուն (ժ. վ.)

ԿԱՅԱՐԱՆՔ	24	26	28	30	32	34	36	38	40	60	62
Կ. Պոլիս . . . . Երթ		2 8	2 40	3 14	3 54	4 22	4 58	5 30	6 1	6 32	7
Գում-գաբու		2 18	2 50	3 24	4 4	4 32	5 8	5 40	6 11	6 42	7 10
Ենի-գաբու		2 22	2 54	3 28	4 9	4 36	5 12	5 44	6 16	6 46	7 14
Տավուտ փաշա		2 25	2 57	3 31	4 12	4 39		5 47		6 49	7 17
Սամաթիա		2 30	3 2	3 36	4 17	4 44	5 18	5 52	6 22	6 53	7 22
Եէտի-գուլէ		2 35	3 7	3 39	4 23	4 47	5 25	5 55	6 28	6 56	7 27
Մաքրիգիւղ		2 45	3 19		4 35		5 37		6 40		7 37
Այ-Ստեֆանոս			3 31		4 45		5 47		6 52		
Ֆլօրիա			3 41								
Քիւչիւք-Չէքմէճէ Ժամ.			3 43						7 1		

ՔԻՒՉԻՒՔ—ՉԷՔՄԷՃԷԷՆ Կ. ՊՈԼԻՍ

ԹՈՒԱՀԱՄԱՐ ԿԱՌԱԽՄԲՈՑ — Առաւօտ (ժ. վ.)

ԿԱՅԱՐԱՆՔ	3	5	7	9	11	13	15	17	19	21	23
Քիւչիւք-Չէքմէճէ Երթ				7 35							
Ֆլօրիա											
Այ-Ստեֆանոս		6 43		7 46		8 44		9 38			11 20
Մաքրիգիւղ	5 54	6 55	7 27	7 58		8 56		9 50			11 32
Եէտի-գուլէ	6 8	7 8	7 40	8 11	8 38	9 9	9 37	10 2	10 12	11 12	11 45
Սամաթիա	6 13	7 12	7 44	8 15	8 42	9 13	9 41		10 16	11 16	11 49
Տավուտ փաշա	6 18	7 17			8 47		9 46		10 21	11 21	11 54
Ենի-գաբու	6 21	7 21	7 50	8 21	8 50	9 19	9 49		10 24	11 24	11 57
Գում-գաբու	6 26	7 26	7 55	8 26	8 55	9 24	9 54	10 11	10 29	11 29	12 2
Կ. Պոլիս . . Ժամանում	6 34	7 34	8 3	8 34	9 3	9 32	10 2	10 19	10 37	11 37	12 10

ԹՈՒԱՀԱՄԱՐ ԿԱՌԱԽՄԲՈՑ — Իրիկուն (ժ. վ.)

ԿԱՅԱՐԱՆՔ	25	27	29	31	33	35	37	39	61	63	65	1
Քիւչիւք-Չէքմէճէ Երթ		1 25				3 48						6 38
Ֆլօրիա		1 28										
Այ-Ստեֆանոս		1 38				3 58		4 58		6 2		6 51
Մաքրիգիւղ		1 50		2 54		4 9		5 10		6 14		7 5
Եէտի-գուլէ		2 2	2 41	3 6	3 48	4 23	4 52	5 24	6	6 28	7 1	7 26
Սամաթիա		2 6		3 10	3 52		4 56	5 28		6 32		
Տավուտ փաշա		2 11		3 15	3 57		5 1	5 33				
Ենի-գաբու		2 14		3 18	4		5 4	5 36		6 38		
Գում-գաբու		2 19	2 51	3 23	4 5	4 33	5 9	5 41	6 10	6 43	7 11	7 40
Կ. Պոլիս . . Ժամանում		2 27	2 59	3 31	4 13	4 41	5 17	5 49	6 18	6 51	7 19	7 50

Ծանօթ. — 1. Կիրակի օրերը 0 թիւ կառախումբը չպիտի բանի, 00 թիւ կառախումբը պիտի բանի անոր տեղ։ — 2. 28 եւ 35 թիւ կառախումբերը շաբաթու ամեն օրերը Պոլսոյ եւ Այ-Ստեֆանոսի միջեւ պիտի բանին. իսկ կիրակի օրերը Պոլսոյ եւ Քիւչիւք Չէքմէճէի միջեւ։ — 3. Փոքր ծրարներն անխտիր կ'ընդունուին ամեն կառախմբի մէջ, իսկ մեծ ծրարներն Պոլսէն Մաքրիգիւղ կամ աւելի հեռի կայարաններու միջեւ բանող կառախմբոց մէջ։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

Ղալաթիա 4 հոկտ.

ԸՆԹԱՑՔ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ
(Օսմ. ոսկին 100 ղրուշի հաշուով)

Լոնտրա 3 ամիս, ղրշ.	109,10	առ Անգլ. լիր.
Փարիզ 3 » Ֆր. 23		առ Օսմ. լիր.

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

Օսմ. Քօնս. գոցուեցաւ բացուեցաւ	10,35
կէս օրին	10,34
Եգիպտ. միաց. բաց. ոսկի	78,17
	Անգլ. լիր
Սօսիէթէ Ժէնէրալ (գ. կ.)	4,15
» Օթօման »	4, 8
Կ. Պոլսոյ Պանքան »	8,
Քրէտի Ժէնէրալ 6 % » Օսմ. լիր	7,33
Փոխ. 1863 (Մուլ-ի) 6 % Ֆր.	63
» 1865 » %	60,
» 1869 (Բինար) 6 %	53,50
» 1872 (Պօն տիւ թրէզօր)	18,50
» 1873 (Բինար) 6 %	48
Ռումէլիի երկաթուղի	47,75
Լաւրիում	136
Թրամվայ Օսմ. լիր	330
Թղթադրամ »	1175
Հէյվալէսիզ	35
Րէբօր ——	—

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՑ
(Օսմ. ոսկին 100 ղրշէն) Ղրշ.

Անգղիական ոսկի	110	4
Գաղղիական »	87	27
Բօլ	89	35
Գրիմից	51	20
Գառպօն թուղթ (զարիփ)	937	
» արծաթ (նոր)	90	10
Մէճիտիէի տարբերութիւն	108	
Վեցնոց	103	30
Հինգնոց	103	30
Բէշլիք	101	

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտրա 15 հոկտ.

Անգղ. Քօնս.	101 1/2
Օսմ. »	9 5/8
Փոխ. 1865	12 1/4
» 1869	9 5/8
» 1871	69 3/4
» 1872	17 1/4
» 1873	9 1/2
» 1877	82 1/2
Պանք Օթօման	18 1/8
Ռուս. փոխ. 73ի	86 1/2
Եգիպտ. միացեալ	71
» արտօնաւոր	92
Տայրա Սանիէ	68
Փոխ. Ռօչիլտ	92
Փոխանակագիր Փարիզի վրայ	

Փարիզ 15 հոկտ.

Գաղղ. Քօնս. 4 1/2 0/0		107,92 1/2
» » 3 0/0		78,
Օսմ. Քօնս.		9,85
Փոխ. 1865	Ֆր.	62
» 1869		53
» 1873		47
Օսմ. Երկաթուղի		46,75
Պանք Օթօման (գ. կ.)		708,75
Քրէտի Լիօնէ (գ. կ.)		553,75
Ռուս. փոխ. 5 առ 0/0 (1877)		93 3/4
» » Արեւելեան		
Իտալ. Քօնս.		91,5
Եգիպտ. միացեալ		358,75
Փոխնկագիր Լոնտրայի վրայ		25,25

Վիէննա 15 հոկտ.

Փոխ. Լոնտրայի վրայ	120,25
Ռումէլիի երկաթուղի	22,70

ՎԵՐՋԻՆ ԳԻՆ 8.36